

LUNDS UNIVERSITET
Humanistiska och teologiska fakulteterna

Fältandaktsboken - den militära själavårdens sista utpost

Vems själsliga behov tillgodoser den?

Johan Wikström

LUNDS UNIVERSITET | CENTRUM FÖR TEOLOGI OCH RELIGIONSVETENSKAP

Kyrko- och Missionsstudier: Examensarbete för kandidatexamen 15 hp

Handledare: David Gudmundsson

Examinator: Alexander Maurits

Termin: HT 2020

Abstract

Fältandaktsboken i dess olika utgåvor har som syfte att vara en del av den militära själavård som Försvarsmakten tillhandahåller. Själavården är i sin tur en del av Försvarsmaktens personalvård. Där många andra myndigheter och företag har personalvårdsavdelningar som gör insatser för att uppmuntra sina medarbetare samt stödja dem i svåra stunder så är Försvarsmaktens personalvård dessutom inriktad på den enskilde soldatens andliga hälsa. Fältandaktsboken är bara ett av flera själavårdsverktyg men är unikt på det sättet att den riktar sig till den enskilde för att användas av denne utan att det skall behövas utbildad personal till hands. Detta tycker jag ställer krav på att Fältandaktsbokens innehåll är sådant att det svarar mot den enskildes behov men också dennes förmåga att ta till sig innehållet.

Syftet med mitt arbete är att titta på Fältandaktsboken som ett verktyg för själavård inom Försvarsmakten och utifrån dess texter försöka se hur den tänkte användaren ser ut för att kunna ställa frågan om verktyget speglar den verklighet som det skall användas i. Min undersökning siktar in sig på att, med stöd av Berit Okkenhaugs beskrivning av olika typer av själavård, och med hjälp av hermeneutiken, tolka hur man föreställt sig den enskilde soldaten när man valt de texter och böner som finns i Fältandaktsböckerna.

Det jag har kommit fram till är att verktyget är bra för de soldater som har en kristen tro och har en grundad förståelse för bibeltexter och för bönens funktion, men utifrån resultatet bör frågan om hur man utformar Fältandaktsböcker ställas. I ett samhälle som har blivit mer multireligiöst och mångkulturellt och som kanske kan beskrivas som sekulariserat kan därför Fältandaktsbokens utformning ifrågasättas.

Key words: själavård, militär själavård, Försvarsmakten, fältandaktsbok

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Tidigare forskning.....	6
1.3 Teori.....	9
1.3.1 Hypotes	9
1.3.2 Begreppet själavård.....	9
1.3.3 Själavård - olika perspektiv.....	9
1.3.4 Själavård inom Försvarsmakten.....	11
1.4 Metod.....	13
1.4.1 Metod för att analysera texter och böner och analysbegrepp.....	13
1.4.2 Analysbegrepp.....	15
1.4.3 Metodkritik.....	16
1.5 Material.....	17
1.6 Avgränsningar.....	17
1.7 Disposition	18
2. En bild av Sverige under tiden 1960 till 2008	19
2.1 Sverige och religionen	20
2.2 Värnplikten	22
2.3 Sammanfattning	23
3. Analysen	23
3.1 Analys av 1960 års fältandaktsbok	24
3.1.1 Inledande och anvisande texter	25
3.1.3 Sammanfattning av Fältandaktsbok 1960	29
3.2 Analys av 1976 års fältandaktsbok	30
3.2.1 Inledande och anvisande texter	31
3.2.2 Fältandaktsbokens texter och böner	33
3.2.3 Sammanfattning av Fältandaktsbok 1976.....	36
3.3 Analys av 1987 års fältandaktsbok	37
3.3.1 Inledande och anvisande texter	38
3.3.2 Fältandaktsbokens texter och böner.....	38
3.3.3 Sammanfattning av Fältandaktsbok 1987	39
3.4 Analys av 2008 års fältandaktsbok	40
3.4.1 Inledande och anvisande texter	40
3.4.2 Fältandaktsbokens texter och böner	41
3.4.3 Sammanfattning av Fältandaktsbok 2008	43
4. Jämförelse av de analyserade fältandaktsböckerna	44
5. Slutsatser och diskussion	46
6. Litteraturlista	49
7. Bilagor	52

1. Inledning

Sveriges första nationella militära styrka skapades av Gustaf Eriksson Vasa år 1521.¹ Redan på 1560-talet fanns det ett tjugotal präster organiserade inom det svenska försvaret.² Militärpastorernas uppgift var att hålla på den kyrkliga disciplinen samt att på liknande sätt som på hemorten hålla gudstjänster, förkunna ordet, begrava, döpa och viga även om de två sistnämnda inte var lika vanligt som de tre första.³ Uppgiften historiskt var präglad av att ”vidmakthålla soldater och officerare i deras kristna tro och att de, som det beskrevs i den gamla krigsmans erinran; skulle frukta Gud och bevara konungen huld och trogen.”⁴ Denna företeelse kallas i dag militär själavård och är en del av Försvarmaktens personalvård. Men mycket har förändrats och själavården för dagens svenska soldat skiljer sig på många sätt från den soldat som fick spöstraff för utebliven närvaro vid korum.

Försvarmaktens policy från 2001 säger att all militär själavård inom Försvarmakten utgår från den religiösa mångfald som finns i landet och att den militära själavården syftar till att ge möjlighet till var och en inom Försvarmakten att utöva sin religion. Men så har det inte alltid sett ut. I över 500 år var själavården kristen, inte bara det, den var svenskkyrkligt kristen. Med tiden har själavården utvecklats ekumeniskt och öppnat för andra livsåskådningar. Dagens militära själavård är uppbyggd kring att på olika sätt se till soldatens behov av upplysning i tros- och livsåskådningsfrågor, personliga samtal, bikt, gudstjänster och undervisning.

Ett verktyg i själavården är Fältandaktsboken. Det är en liten bok som tagits fram med ojämna mellanrum för verka för soldaternas andliga och religiösa utveckling och den innehåller texter och böner som ska vara till hjälp i soldatlivets olika situationer. Sedan andra världskriget har fyra andaktsböcker för bruk inom Försvarmakten fastställts av överbefälhavaren. De består av texter, bibeltexter och böner som sammanställts av en arbetsgrupp som jag fortsättningsvis kommer att kalla redaktörerna. Frågan är bara om Fältandaktsboken som verktyg fungerar. Vilken syn på själavård präglar fältandaktsböckerna? Är soldatens behov på det själsliga och andliga området sådant att Fältandaktsboken är ett bra verktyg? Om man vänder på frågan: Hur ser den soldaten ut som Fältandaktsboken riktar sig till? Genom att gå in på djupet i fältandaktsböckernas texter och böner ska denna uppsats sälla fram en bild av den soldat som

¹ Vetenskapsradion historia, SR-play, <https://sverigesradio.se/avsnitt/1638545>.

² Gudmundsson 2014, s. 46.

³ Gudmundsson 2014, s. 55.

⁴ Elmberg 2009, s. 9.

Försvarmakten tänker sig skulle dra nytta av fältandaktsboken. Hur har den enskilde soldatens behov sett ut 1960 och hur har det utvecklats genom åren fram till 2008 då den senaste fältandaktsboken togs i bruk? Vilka behov tänker Försvarmakten att soldaten har haft under senare delen av 1900-talet och vilka behov har hen i dag?

Synen på prästernas medverkan i militära sammanhang har genom åren diskuterats och förändrats. Den enskilde soldatens behov av själasörjare har dock varit en självklar del som den militära organisationen månat om, inte bara i Sverige utan också internationellt. Fältandaktsboken ska ses som ett komplement i självvårdande syfte för situationer när prästen inte är tillgänglig.

Jag har själv ett förflutet inom Försvarmakten både som soldat och officer men stötte aldrig på en fältpräst, än mindre fick jag ett exemplar av den då gällande fältandaktsbok som fanns i försvaret. Den personliga erfarenheten av Försvarmakten är en del i grunden till mitt intresse för ämnet och ger mig en viss förförståelse när jag ska analysera fältandaktsböckerna.

Jag kommer att försöka blottlägga den, hos redaktörerna för fältandaktsböckerna, underliggande självvårdssynen och föreställningen om den enskilde soldaten som ligger till grund för urvalet av de texter och böner som utgör en stor del av fältandaktsböckernas innehåll. Kort uttryckt är problemställningen; Vad har redaktörerna haft för självvårdsperspektiv och vem är soldaten som fältandaktsboken vänder sig till?

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilken självvårdssyn som varit styrande för valet av texter och böner i fältandaktsböckerna samt att genom textanalys försöka tolka ut vilka behov hos den enskilde soldaten som fältandaktsbokens valda texter riktar sig mot. Med undersökningens resultat vill jag i slutdiskussionen ställa den analysen mot den omvärldsanalys som utgör bakgrund till uppsatsen för att försöka svara på frågan om hur fältandaktsboken fungerar som självvårdsverktyg. Fältandaktsböckerna är avsedda för bruk av den enskilde soldaten för egen bön eller för andakter tillsammans med andra.⁵ Gemensamma andakter kan vara ledda av en präst men kan också vara lekmanledda, det vill säga av soldaterna själva. Det väcker frågan

⁵ Fältandaktsbok 1960, s. 9; Fältandaktsbok 1976, s.7; Fältandaktsbok 1987, förord; Fältandaktsboken 2008, s. 11.

om den svenske soldaten som användare av fältandaktsboken. En analys av fältandaktsböckerna kan ge en fingervisning om rådande själavårdssyn och de föreställningar om den enskilde soldaten som är styrande vid valet av texter och böner i fältandaktsböckerna.

De forskningsfrågor som skall besvaras är:

Vilken bild av soldaten träder fram genom att analysera texterna och bönerna i respektive fältandaktsbok?

Vilka behov hos den enskilde soldaten adresseras genom de texter och böner som är upptagna i fältandaktsböckerna?

Hur har bilden av den enskilde soldaten förändrats över tid?

Hur har synen på själavård inom Försvarsmakten förändrats över tid?

1.2 Tidigare forskning

Först något om vilka källor som vaskats fram och valts ut. Om man intresserar sig för själavård inom den svenska militära verksamheten upptäcker man att det finns en hel del skrivet. Vad gäller primärkällorna har ingen avancerad sökning krävts. Det är ett begränsat antal fältandaktsböcker som utgivits och samtliga finns bland annat att tillgå på Lunds Universitetsbibliotek, sökord: *fältandaktsbok**. När det gäller sekundärkällorna har jag sökt efter källmaterial på LubSearch, LubCat, Libris, Google, Google Scholar samt Krigsarkivet inom Riksarkivets databas. I huvudsak har jag använt kombinatoriska sökningar där orden; *tro*, *konfess** (som täcker in *konfession* i olika former), *präst*, *prost*, *pastor*, *själavård* kombinerats, med AND i sökrutan, samt med orden; *krig*, *militär*, *Försvarsmakten*, *fältp** (som täcker in *fältpräst*, *fältpastor*) och *fältandakt** (som täcker in olika former av *fältandaktsbok* och *fältandakt* i sig). Det har renderat i en bra översikt om vad som finns skrivet på ämnet militär själavård. Jag har sorterat bort de alster som är av biografisk och skönlitterär art och fokuserat på det material som är av akademiskt slag eller dokument som kommer från Försvarsmakten och är av instruerande slag och som jag bedömt som relevant för uppsatsen. Jag har vidare valt att bara ta med resultat på svenska eftersom det är förhållanden i Sverige som är relevant för

arbetet. De böcker, avhandlingar och uppsatser som jag valt svarar väl mot det jag funnit i ovan nämnda sökningar.

Nu något om källornas relevans för uppsatsen. Perspektiven i de olika källorna är skiftande och med mina forskningsfrågor som styrande har jag valt några viktiga bidrag för uppsatsen. Två böcker står ut som värdefulla i mitt arbete vad gäller militär själavård som fenomen under 1900-talet. C-E Långströms *Som det var och som det blev: Själavårdens utveckling inom Försvarsmakten 1937–1997* är en grundlig genomgång av den militära själavården under perioden och bidrar med värdefulla sammanfattningar av historiken bakom den nuvarande praktiken att vända sig till präster och pastorer för att kunna erbjuda personal och värnpliktiga inom Försvarsmakten personalvård.⁶ Långström ger också en inblick i hur den militära själavården organiserats under 1900-talet.

Den andra boken är *Kyrkan i fält: Fältpräster i det svenska försvaret - organisation, principer och konflikter i ekumenisk belysning sedan 1900* av Klas Hansson utgiven 2016.⁷ Den kompletterar Långström och ger viktiga bidrag till bilden av hur den militära själavården sett ut på 1900-talet när det gäller organisation med tyngdpunkten på den ekumeniska frågan. I Hansson får jag också huvuddelen av det material som beskriver värnplikten och på så sätt hjälper mig att återge för läsaren vem som var och är soldat inom Försvarsmakten.

Sten Elmberg, som var Fältprost mellan 1997 och 2019 har utkommit med boken *Militär själavård*, som också förtjänstfullt bidrar med fakta, speciellt när det gäller perioden 1997–2010.⁸ Han ligger också bakom Försvarsmaktens skrivelse *Militär själavård: Policy samt Riktlinjer/instruktioner* som redogör för den själavårdande personalens uppgifter och plats i Försvarsmaktens organisation.⁹ Slutligen ska nämnas Elmbergs *Militär själavård 1998–2008: Ett decennium med stora förändringar* som redogör för det nya förhållandet mellan Försvarsmakten och Svenska Kyrkan vid tiden för separationen mellan kyrka och stat.¹⁰

Konfessionell krigsmakt av David Gudmundsson är en avhandling vid Lunds universitet som behandlar bön och predikan i den svenska armén mellan åren 1611 och 1721. Gudmundsson

⁶ Långström 1997.

⁷ Hansson 2016.

⁸ Elmberg 2010.

⁹ Militär själavård 2001.

¹⁰ Elmberg 2009.

undersöker bland annat fältbörens tematik och funktion.¹¹ Här får jag ett viktigt bidrag till krigsbönbokens tidiga historia, en historisk förlaga till det som sedermera blev fältandaktsboken.

Några uppsatser har också skrivits i ämnet. Licentiatuppsatsen, *Det är bra med en präst liksom* är skriven av Per Anders Sandgren vid Teologiska institutionen i Lund 1996.¹² Den är ett viktigt bidrag som undersöker hur de värnpliktiga inom försvaret ser på den militära själavården. Uppsatsen är en enkätbaserad undersökning om inneliggande värnpliktiga och anställda officerares attityder till bland annat själavård. Fyra kandidatuppsatser på ämnet militär själavård presenterar andra aspekter: *Det finns inga ateister i skyttegravarna* av Arvid Svensson undersöker den själavårdande verksamheten ställt mot Försvarets värdegrund.¹³ Svensson problematiserar också förekomsten av religiös själavård i en sekulär stat, det vill säga där styrelseskicket i Sverige är sekulärt. Jag kommer att återkomma till Svenssons bidrag i min slutdiskussion. Den andra kandidatuppsatsen, *Det finns inga ateister i ett skyttevärn*, skriven av Johan Eriksson, analyserar fältpredikningar under första halvan av 1900-talet.¹⁴ Erikssons uppsats är tematiskt indelad och söker bland annat svar på vilket soldatideal som framträder i predikningarna, en fråga som tangerar mitt arbete. Den tredje kandidatuppsatsen, *Uppdrag själavård: Svenska fältprästers själavårdande arbete i Afghanistan 2002–2014* av Simon Granath behandlar i en intervjubaserad undersökning hur det praktiska arbetet för tjänstgörande fältpräster i FN-uppdrag sett ut ur prästernas egna perspektiv.¹⁵ Den bidrar med olika perspektiv på praktisk själavård som jag dragit nytta av i mitt arbete. Granaths uppsats behandlar dock själavård i bemärkelsen mötet mellan soldaten och fältprästen medan min uppsats behandlar själavård med fältandaktsboken som verktyg. Till sist den fjärde kandidatuppsatsen är Charlotte Farholts, *Svensk militär själavård: Den svenska militära själavårdens organisation 1892-2008 samt en komparativ studie av Fältandaktsböckerna 1893, 1940 och 2008*.¹⁶ Det är en uppsats som dels inriktar sig på hur den militära själavården organiserats över tid och dels analyserar fältandaktsböcker från tre olika tidsperioder. Farholts uppsats ger värdefull inspiration för min uppsats även om min ansats är mer inriktad på den enskilde soldaten.

¹¹ Gudmundsson 2014, s. 22.

¹² Sandgren 1996.

¹³ Svensson 2017.

¹⁴ Eriksson, 2018.

¹⁵ Granath 2016.

¹⁶ Farholt 2010.

1.3 Teori

Här presenterar jag min hypotes samt det semantiska och teoretiska ramverk som omger uppsatsen. Detta för att det ska vara klart vad som menas med de begrepp som används och utifrån vilka premisser ämnet skall analyseras.

1.3.1 Hypotes

Min hypotes är att jag, genom att analysera texter och böner i fältandaktsböckerna, kan se vilket självavårdande perspektiv som redaktörerna som sammanställt fältandaktsböckerna har haft och hur de föreställt sig den enskilde soldaten och dennes själsliga och andliga behov. De behov som soldaten har skall alltså i någon mån tillgodoses och i bästa fall ska fältandaktsböckernas texter och böner svara upp mot det behovet inom ramen för självavårdssuppdraget. Min hypotes är vidare att de självavårdande perspektiven och de föreställda bilderna av den enskilde soldaten och dennes behov förändrats över tid och att den förändringen speglas i valet av texter och böner.

1.3.2 Begreppet självavård

För att lägga en förståelsegrund för uppsatsens resonemang börjar jag med ett av nyckelbegreppen för själva uppsatsen, självavård. Självavård - enligt Nationalencyklopedin, ”aktiv (kyrklig) omsorg om människors andliga eller religiösa liv genom samtal, bikt, rådgivning etc.”¹⁷

Självavård är som regel något som man får hjälp med av någon person som har en sådan uppgift och kompetens. I kyrkor och församlingar är det prästen, diakonen eller motsvarande personer inom respektive samfund som främst bär det ansvaret. Inom Svenska kyrkan har präster och diakoner tystnadsplikt av olika grad som lägger en grund för att det som sägs inte får föras vidare och därför underlättar att den som söker självavård, som i självavårdssammanhang kallas konfidenten, kan anförtro sig utan risk för eventuella följder.¹⁸

1.3.3 Självavård - olika perspektiv

Det finns och har funnits många olika synsätt på hur en kristen självavårdare skall utföra sin uppgift. Berit Okkenhaug redogör i sin bok, *Självavård en grundbok* för några huvudriktningar

¹⁷ NE, <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/sjalvavard>.

¹⁸ Granath 2016, s. 4; [Biskopsmötet 2000, s.21–22].

där olika förhållningssätt till konfidenten. Okkenhaugs bok vänder sig till den som vill veta mer om själavård och är också en kursbok med kristen själavården som huvudsyfte som riktar sig till präster och diakoner. Att själavården i Försvarsmakten har sin grund i det kristna livsåskådningen är, som jag visat historiskt grundat, men som jag också visar senare i detta avsnitt och i uppsatsen som helhet, mer eller mindre uttryckt i Försvarsmaktens direktiv.

Okkenhaug beskriver i den inledande delen av hennes bok hur själavård sett ut historiskt där botgöring, syndabekännelse och kyrkotukt är element som man känner igen i Gudmundssons beskrivningar av den själavård som bedrivits av präster i den militära kontexten.¹⁹ Okkenhaug sorterar ut några olika kategorier av själavård som jag vill använda mig av när jag analyserar fältandaktsböckerna. Här ska nämnas att med själavård avses i Okkenhaugs bok främst ”goda möten - ansikte mot ansikte”.²⁰ Det är i linje med Nationalencyklopedins ord *aktiv* i definitionen som nämndes i förra kapitlet, 1.3.2 Begreppet själavård. Fältandaktsboken är ett verktyg som ska fylla behovet av själavård när det mötet *inte* kan ske, när det inte finns en själavårdare att möta. Men perspektiven på hur man ser på själavård vad gäller synen på samspelet mellan själavårdare och konfidenten, tror jag kan tillämpas i överförd bemärkelse när det handlar om relationen mellan fältandaktsböckerna och konfidenten. Redaktörernas föreställda bild av soldaten som styrt valen av böner och texter i fältandaktsböckerna tror jag speglar redaktörernas själavårdande perspektiv. I Okkenhaugs bok presenteras i inledningen flera olika perspektiv men jag följer och koncentrerar mig på tre huvuddrag, det kerygmatiska, det konfidentcentrerade och den kyrkligt orienterande tros- och livsvägledningen, något som Okkenhaug också anger som tre huvudlinjer.²¹

Det historiskt sett vanligaste själavårdsperspektivet är den kerygmatiska själavården där konfidenten leds av prästen med normativ teologi baserat på bibelns texter. Perspektivet är deduktivt och präglas av att Guds ord är normen och kan tillämpas på de erfarenheter som konfidenten bär med sig.²² Förmaningar såväl som uppfostran, rådgivning och undervisning utgör byggstenarna i denna typ av själavård.²³ ”Bibeln är den enda användbara nyckeln till den praktiska själavården.”²⁴

¹⁹ Okkenhaug 2004, s 26; Gudmundsson 2014, s. 43, 59, 62.

²⁰ Okkenhaug 2004, s. 13.

²¹ Okkenhaug 2004, s. 30.

²² Okkenhaug 2004, s. 24.

²³ Okkenhaug 2004, s. 25 och 30.

²⁴ Okkenhaug 2004, s. 32.

Den konfidenscentrerade själavården utgår i stället från konfidenten och dennes problem. Den är induktiv och utgår alltså från konfidentens erfarenheter.²⁵ Den subjektiva erfarenheten av konfidentens existens hamnar i centrum och får styra mötet i den själavårdande situationen. Perspektivet bygger på att konfidentens erfarenheter bemöts icke-dömande och empatiskt för att en helande förändring skall komma till stånd.²⁶ Här blir det svårare att tillämpa ett verktyg som fältandaktsboken, när en individuell och direkt erfarenhet inte möts i ett själavårdande möte men som vi kommer att se har ändå försök gjorts för att hitta en väg för detta perspektiv.

Det tredje huvuddraget som har bäring på uppsatsens analys är kyrkligt orienterad tros- och livsvägledning. Den kommer ur en kritik av den konfidenscentrerade själavården som man menar riskerar att tappa den kyrkliga anknytningen. Den är en medelväg som bygger på att lyssna på konfidenten men att samtidigt visa vägen mot Gud. ”Själavårdaren måste *både* kunna lyssna på den verklighet som människan lever i *och* visa vägen till Gud”.²⁷ Granath pekar i slutsatsen av sin uppsats på att de präster han intervjuat under sitt arbete arbetar mer i linje med det konfidenscentrerade perspektivet, att deras predikningar har en tendens att vara kyrkligt tros- och livs orienterade och själavårdandet i Afghanistan sällan var kerygmatiskt.²⁸

Att upptäcka det konfidenscentrerade och det kyrkliga tros- och livsperspektivet handlar här om att ur materialet se om redaktörerna i sina val har en känslighet inför den enskilde soldatens individuella tro och livsberättelse. Dessa tre nämnda perspektiv får utgöra grunden för hur jag ser på fältandaktsböckerna som själavårdande verktyg och hjälper mig att kategorisera dess innehåll utifrån hur jag uppfattar att fältandaktsböckerna förhåller sig till den enskilde soldaten.

1.3.4 Själavård inom Försvarmakten

När det kommer till militär själavård förhåller jag mig i uppsatsen till begreppet själavård i linje med de bestämmelser som Försvarmakten angivit. 1960 beskrevs den militära själavården, baserat på 1954 års allmänna bestämmelser om personalvården; ”själavårdens målsättning är att främja och stödja personalens religiösa och i övrigt andliga inställning. Detta sker genom gudstjänster (korum), andaktsstunder och andra pastorala förrättningar, rådgivning och samtal i andliga frågor, prövning av vapenfrihet samt soldathemsverksamhet och annan religiös

²⁵ Okkenhaug 2004, s. 25.

²⁶ Okkenhaug 2004, s. 32.

²⁷ Okkenhaug 2004, s. 34–35.

²⁸ Granath 2016, s. 31, 41.

verksamhet.”²⁹ Från 1975 ändrades bestämmelsen till; ”själavårdens uppgift är att inom Försvarmakten företräda andliga värden, tillgodose personalens andliga behov av andakt och högtid, ge vägledning i livsåskådningsfrågor, förmedla tröst och kraft samt skänkas trygghet i den enskildes livssituation. Själavården skall ha ekumenisk inriktning.”³⁰ 1980 kom ett kompendium från Försvarmakten som uttrycker att det är ”själavårdens uppgift att hjälpa den enskilde att uppleva trygghet. Själavårdens uppgift är även att belysa livssituationen utifrån den kristna livssynen.” 1983 års tjänsteföreskrifter i Försvarets Författningssamling stipulerar, ”den andliga verksamhetens ändamål är att upplysa och vägleda personalen i tros- och livsåskådningsfrågor”.³¹ 1991 skrivs det i försvarets personalhandbok att själavården skall ”tillgodose personalens religiösa behov och intressen inom ramen för religionsfrihetslagen.”³² När försvaret 1997 uttrycker något om själavård är det formulerat; ”själavårdsverksamheten i Försvarmakten syftar till att vägleda och upplysa personalen i tros- och livsåskådningsfrågor [...] genom personliga samtal, bikt, gudstjänster, undervisning och upplysning.”³³ Slutligen om själavårdsbegreppet står det i försvarmaktens policy från 2001 att; ”All militär själavård inom Försvarmakten [...] utgår från den religiösa mångfald som finns i landet. [...] Den militära själavården syftar till att ge möjlighet till var och en inom Försvarmakten att utöva sin religion.”³⁴

Noterbart är här att även om ord som gudstjänst, bikt och andakt förekommer så står det inte uttryckligen i alla direktiven att det är kristen själavård som avses. Det kan däremot betraktas som underförstått i formuleringarna från 1960 och 1975. I 1980 års formulering är det tydligt uttryckt men redan 1983 är formuleringen lite friare och först 1991 kommer första hänvisningen till den religionsfrihetslag som beslutades 1951.³⁵ Trots det återkommer kristna begrepp i 1997 års formuleringar som innehåller ord som bikt och gudstjänst. Inte förrän 2001 betonas tydligt religionsfriheten och den religiösa mångfalden.

²⁹ Sandgren, 1996, s. 7.

³⁰ Sandgren, 1996, s. 8.

³¹ Sandgren, 1996, s. 8.

³² Sandgren, 1996, s. 8.

³³ Sandgren, 1996, s. 8.

³⁴ Militär Själavård 2001, s. 6.

³⁵ Thurfjell 2015, s. 56.

1.4 Metod

En fältandaktsbok är en sammanställning av bland annat texter och böner i syfte att vara ett verktyg i den militära själavården. Sammanlagt omfattar hela undersökningsmaterialet 156 bibeltexter, 175 böner och 22 texter benämnda *Eftertanke* samt 2 internationella ekumeniska böner och 11 texter/böner av interreligiöst slag. Här hade kanske, med tanke på materialets omfång, ett urval kunnat göras men jag har valt att titta på alla texter och böner för att sedan föra samman de tolkningar jag gjort till generaliserade begrepp som säger något om vad texterna och bönerna förmedlar.

1.4.1 Metod för att analysera texter och böner och analysbegrepp

Det jag kommer att analysera är först de inledande och förklarande texter som introducerar den enskilde soldaten till respektive fältandaktsbok och sedan de texter och böner som finns i respektive utgåva. Dessa texter kommer att ställas mot själavårdsperspektiven som presenterats i kapitel 1.3.3 Själavård - olika perspektiv, för att se vilken förväntan man har på den enskilde soldaten i termer av tro och teologisk förankring.

Vidare gör jag en analys för att kunna upptäcka eller med andra ord avslöja vilket *behov* en viss text svarar mot måste texten tolkas. Den tolkas av mig som möter texten med den förförståelse jag bär med mig. Tolkningen av ett textavsnitt, som en bön eller en bibeltext påverkar sedan hur jag tolkar hela sammanställningen av olika texter, hela fältandaktsboken. När tolkningen av helheten förändras påverkas tolkningen av de enskilda texterna.

Detta sätt att analysera text är en hermeneutisk analys. Hermeneutiken som har sitt ursprung bland annat i protestantisk bibelanalys, där bibeltexten förstås när den sätts i relation till hela bibeln och hela bibeln förstås genom att förstå dess delar, texterna. Tillvägagångssättet beskrivs som den objektiverande hermeneutiken som hjälper uttolkaren att förstå något om helhetens, det vill säga fältandaktsbokens, innehåll.³⁶ I analysen kommer jag att se hur del och helhet korresponderar och vilken helhetsbild som framträder ur analysen.

Tolkningen styrs givetvis av vad jag söker. Jag försöker att se bortom texten för att upptäcka motivet till varför en text alls finns med i en fältandaktsbok. Som jag visat under avsnitt 1.3.4 Själavård inom Försvarmakten, är den själavård som uppsatsen analyserar väl definierat och

³⁶ Alvesson & Sköldberg 2017, s. 134.

då bör också de valda texterna svara mot det syftet. Om en text finns med bör den göra det för att den fyller ett tänkt behov hos soldaten. Det behovet har styrt redaktörernas val av texter och det är redaktörernas syn på den soldaten och dennes behov jag vill avslöja. Det leder in på den gren inom hermeneutiken som bygger på ett empatiskt ”tillvägagångsätt genom vilket man lever sig in i (tänker sig in i, känner in i) den handlandes (skrivandes, talandes) situation.”³⁷ Det skall påpekas att inlevelsen riktar sig både mot redaktörernas val, det vill säga deras *handling*, och mot den enskilde soldaten som genom att vända sig till fältandaktsböckerna så att säga också *handlar* i relation till texten.

Det uppstår i arbetet givetvis ett beroendeförhållande mellan subjektet, mig som forskare och objektet, texten. Det innebär att den förförståelsen jag kommer med och den tolkning jag gör är beroende av min ”livsvärld”.³⁸ Jag närmar mig mitt objekt med mina tolkningsramar och kan inte gå utanför mig själv. Det finns ingen möjlighet att tolka utan dessa ramar, det finns inget tabula rasa. Det jag avslöjar är ett samband mellan texten och dess betydelse, dess handling, så som den är tänkt att samspela med soldaten. Men avslöjandet är grundat i en tolkning som är min egen. Tanken om ett avslöjande kommer från den aletiska hermeneutiken, närmast en poetisk hermeneutik.³⁹ Där i ligger det fördolda, det som ska avslöjas gömt i en ”underliggande metafor eller narration.”⁴⁰ Jag tolkar det som att ordens betydelse kommer till liv i mötet med läsaren och att det är det mötet, mellan text och soldat i det här fallet, som borde funnits i redaktörernas sinne när de arbetade med fältandaktsböckerna. Detta möte når jag genom just empatiskt inkännande. Processen är kreativ så till vida att min inlevelseförmåga möter, tillsammans med min erfarenhet från Försvarmakten och den kontextuella förförståelse det i sig innebär, fältandaktsböckernas texter och böner.

I denna uppsats är det till syvende och sist redaktörernas hållning som studeras, det vill säga det blir en rekonstruktion av deras självavårdande perspektiv och deras bild av soldatens behov som kan utläsas hos redaktörernas i deras urval.⁴¹ Med andra ord är processen en psykologisk interpretation. ”Denna är ytterst av ’divinatorisk’ slag och bygger på inlevelse i författarens hela beskaffenhet och på en uppfattning om den ’inre processen vid verkets tillkomst’ i en

³⁷ Alvesson & Sköldberg 2017, s. 136.

³⁸ Alvesson & Sköldberg 2017, s. 140.

³⁹ Alvesson & Sköldberg 2017, s. 140.

⁴⁰ Alvesson & Sköldberg 2017, s. 141.

⁴¹ Alvesson & Sköldberg 2017, s. 142.

efterbildning av den skapade akten”⁴² Jag vill, med andra ord, på intuitiv väg försöka förstå hur redaktörerna tänkte sig att den enskilde soldaten kunde få användning av en fältandaktsbok och den föreställning om soldatens behov som ligger till grund för dessa tankar.

Till sist kommer jag att jämföra bilderna av den tänkte soldaten i de olika fältandaktsböckerna. Det blir en komparativ jämförelse där objekten som jämförs är sammanfattningarna av de tolkningar och slutsatser jag gjort på respektive fältandaktsbok. Svaren jag får är då på forskningsfrågorna: Hur har bilden av soldaten förändrats över tid? Hur har synen på själavård inom Försvarmakten förändrats över tid?

1.4.2 Analysbegrepp

Med ovanstående i minne tänker jag att min hermeneutiska analys ska ha tre fokusområden. I mötet med materialet har olika analysbegrepp vuxit fram, begrepp som jag här definierar. *Själv*et betecknar då den bild av fältandaktsbokens användare som lösgör sig ur textens formuleringar. Exempelvis en strof som lyder: *jag arma syndare*. Ur den strofen är då *själv*et således en arm syndare. Om texten eller bönen skall fungera som själavårdande verktyg är min tes att det bör finnas en igenkänning, en identifikation med textens subjekt. Om jag själv inte anser att jag är en arm syndare så talar kanske inte texten till mig. Redaktörerna som valt en sådan text tänker sig således att den enskilde soldaten känner igen sig i den bilden och kan därför också välja texter utifrån det - i själavårdande syfte. *Själv*et är då ett begrepp för att samla de ord och uttryck i texterna och bönerna som, tolkade, kan generera en bild av soldatens själv i texten och som leder till igenkänning i soldatens inre.

Vidare är *tillit* och *förtröstan* två begrepp som pekar på det som speglar relationen till det metafysiska, eller som jag benämmer det, det gudomliga. Är min relation byggd på tillit och därmed en som jag litar på eller en som bygger på förtröstan, alltså något jag hoppas på? Relationen till det gudomliga kan också bytas ut till relationen till bönesvar, exempelvis; *jag vet att Gud ska rädda mig/ Gud har skapat mig - tillit*, eller *jag hoppas att Gud ska rädda mig/ om du Gud har skapat mig - förtröstan*. Tillit och förtröstan kan också saknas eller vara svag. Den kan också ha en annan riktning än mot ett specifikt gudomligt. Detta, om det förekommer bidrar också till förståelsen av fältandaktsböckernas innehåll.

⁴² Gadamer 1997, s. 124.

Tillit i detta sammanhang är då menat som ”övertygelse om (någons) trovärdighet eller goda avsikter i förh. till personen i fråga”.⁴³ Jag använder ordet för att beskriva ett förhållningssätt, en slags trosvisshet till det som är formulerat om det gudomliga eller om bönesvar. *Förtröstan* är vidare att ”tro på att allt kommer att ordna sig till det bästa”.⁴⁴ Jag använder ordet för att beskriva ett hoppfullt förhållningssätt till det som ännu inte har hänt eller för att spegla en tro på Gud med inslag av tvivel.

Slutligen speglar begreppen *behovet/önskan* det som jag tolkat som textens syfte, vad textens/bönens mål är, vad som vill uppnås med att läsa och ta till sig texterna och bönera. Utifrån självets *jag arma syndare*, tilliten eller förtröstan på *Gud som nådig* gör då att *behovet/önskan* kan vara *förlåtelse för synderna*. *Behovet/önskan* är något som någon önskar, en begäran, förhoppning, längtan, strävan, vilja, åstundan.⁴⁵ Jag använder ordet som ett samlingsbegrepp för att i analysen beskriva ett uttolkat *behov* hos soldaten.

1.4.3 Metodkritik

Att komma fram till ett vetenskapligt resultat genom att tolka texter är ett vanskligt företag. All tolkning kan ifrågasättas. Det jag ger mig in på är dessutom att med min tolkning av texter dessutom försöka avslöja vad redaktörerna haft i åtanke när texterna valdes och ur denna andra tolkning i ett sista steg skapa en bild som berättar något om den tänkte soldaten. Det kan gå fel i många led. Det föreligger en risk att jag, i tolkandet, ser det jag förväntar mig att se och sällar bort det som inte stämmer med förväntningen, inom hermeneutiken beskrivet som tendenskritik eller biased-styrd tolkning.⁴⁶ Den risken är jag medveten om men är också villig att ta. Alternativet vore att inte våga sälla eller tolka och jag hoppas att medvetenheten om denna risk gör att mitt arbete ändå håller. För att ändå hantera risken med tolkningarna har jag i dialog med handledaren löpande stämt av mitt analysarbete. Det finns också fallgropar som hänger ihop med den instrumentellt präglade synen på att det finns ett direkt samband mellan valet av texterna och bönera å ena sidan och redaktörernas föreställning om den enskilde soldaten och dennes behov å andra sidan. Jag tänker ändå att denna förväntan är rimlig och finns inbyggd i arbetet med att forma en fältandaktsbok, varför skulle man annars bry sig om att välja överhuvudtaget.

⁴³ NE, <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/tillit>.

⁴⁴ NE, <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/förtröstan>.

⁴⁵ NE, <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/önskan>.

⁴⁶ Alvesson & Sköldberg 2017, s. 168.

I en vidare analys av faktorer som kan ha påverkat fältandaktsböckernas innehåll kan man tänka sig att föra in fler variabler där en diskursanalys hade varit givande. Då hade relationen mellan Svenska Kyrkan och Försvarsmakten hamnat i fokus och exempelvis maktförhållandet dem emellan kunnat belysa faktorer som styrt val av texter. När man vänder och vrider på perspektiven finns det en stor mängd sätt att analysera fältandaktsböckerna med avseende på dess innehåll. En intervjuundersökning som riktas till de som varit med i arbetet med böckerna eller en studie av dokument från arbetsprocessen med böckerna är två möjliga vägar som kunnat tas. Icke desto mindre tror jag att denna väg är ett spännande sätt att ta sig an texterna och böckerna för att se fältandaktsböckerna som själavårdande verktyg i ett nytt ljus.

1.5 Material

Källmaterialet är efterkrigstidens fältandaktsböcker, årgångarna 1960, 1976, 1987 samt 2008. Dessa fyra är de som givits ut efter krigsslutet och således är det källmaterialet komplett. För att dessa texter ska kunna studeras i sin respektive kontext kommer jag att vända mig till sekundärlitteraturen som i stora delar är den litteratur som nämnts i forskningsöversikten. Den ska bidra med bakgrundsinformation vad gäller fenomenet militär själavård. Den kompletteras med annan litteratur och källor på internet för att stötta upp med omvärldsbeskrivningen, viktiga underlag om den samtid som råder då texterna valts ut och på så sätt bidra till analysen av dem och förståelse för texturvalen.

1.6 Avgränsningar

I fältandaktsböckerna finns vid sidan av bibeltexter, böner och profana texter dessutom anvisande och undervisande texter samt ordningar för korum, det vill säga gudstjänster inom försvaret, och psalmer. Jag kommer inte att analysera ordningar för korum och andra gudstjänster då de utgör material som i första hand vänder sig till fältprästen och inte den enskilde soldaten. Däremot kommer jag i förekommande fall att analysera de texter och böner som föreslagits i dessa ordningar om de är avsedda för enskild andakt eller lekmannaleda andakter och inte är av utpräglad liturgisk art.

Inte heller urvalet av psalmer kommer att analyseras, även om också dessa skulle kunna ge bidrag till analysen av hur man såg på den enskilde soldaten och dennes själavårdsbehov. Psalmernas urval är, tror jag, och får här visst stöd historiskt av Gudmundsson, i större grad

påverkade av hur välkända psalmerna är.⁴⁷ Då är urvalet av dessa inte gjorda av skäl som motsvarar ett tänkt specifikt behov eller en tänkt föreställning om den enskilde soldaten utan snarare baseras urvalet på att de skall vara lätta att känna igen att sjunga med i. Detta kan kritiserars då igenkänning fyller ett slags behov för soldaten i svåra situationer. Jag lämnar trots det psalmerna utanför.

Samma resonemang som gäller för psalmerna tillämpar jag när jag kommer till de texter som är knutna till kyrkoåret och som förekommer i fältandaktsböckerna 1960 och 1976. De kyrkoårsanknutna texterna och bönerna har plats där för att man ska kunna följa de stora kristna högtiderna. Detta kan på samma sätt som psalmerna ha själavårdande funktion men är enligt mitt förmenade inte valda med tanke på den enskilde soldaten och dennes specifika situation som anställd eller värnplikting i Försvarsmakten.

Jag avgränsar arbetet till tiden efter andra världskriget. Fältandaktsboken från 1941 kom under det andra världskriget och det är först efter freden 1945 som det svenska försvaret befinner sig i fredlig organisation med övning. Verksamheten efter andra världskriget inriktar sig på att öva för försvar av landet eller att delta i internationella styrkor i bland annat FN-ledda insatser.⁴⁸

1.7 Disposition

Jag har i detta första kapitel redovisat en bakgrund för mitt arbete samt en forskningsöversikt. Jag har också i kapitel 1 presenterat ett syfte, en frågeställning och forskningsfrågor samt vilken hypotes jag har och vilken metod jag skall tillämpa på det material jag valt. Vidare innehåller kapitel 1 dessutom en redovisning av de begrepp och kategorier rörande själavård som är aktuella i uppsatsen. En kort metodkritisk diskussion åtföljdes sedan av avgränsningar och av denna disposition.

I kapitel 2 redovisar jag med hjälp av bland annat Thurffjells bok *Det gudlösa folket* ett perspektiv på Sveriges historiska och nutida hållning till religion. Dessutom gör jag med Hanssons bok *Kyrkan i fält* en kort beskrivning av Försvarsmaktens utveckling fram till idag med särskilt fokus på värnplikten, som är grunden för att de som omfattas är en stor grupp människor med behov av själavård vid sidan av de anställda. Därefter fortsätter jag i kapitel 3

⁴⁷ Gudmundsson 2014, s. 90.

⁴⁸ Elmberg 2009, s. 13.

med att presentera de fältandaktsböcker som jag analyserar i detta arbete, deras disposition och innehåll samt de därpå följande analysen av dem. Analysen sammanställs och jag presenterar det självårdsperspektiv som framträder och den bild av den enskilde soldatens behov som fältandaktsboken svarar mot.

När alla fältandaktsböcker analyserats var för sig gör jag i kapitel 4 en jämförelse av självårdsperspektiven, om och hur de förändrats samt jämför de bilder som trätt fram av den enskilde soldaten och försöker dra hållbara slutsatser kring hur föreställningen av den enskilde soldaten förändrats över tid. Denna jämförelse skall förhoppningsvis leda fram till att jag svarar på de sista forskningsfrågorna; Hur har bilden av den enskilde soldaten förändrats över tid? Hur har synen på självård inom Försvarmakten förändrats över tid?

Uppsatsen avslutas i kapitel 5 med att det sammantagna resultatet av analysen diskuteras i relation till syftet, ställa analysen mot den omvärldsanalys som utgör bakgrund till uppsatsen samt andra akademiska skrifter som berört samma ämne. Där ska jag också diskutera resultatet i relation till den valda metoden och dess styrkor och svagheter. Slutligen kommer jag även med några personliga tankar om hur den militära självården skulle kunna formeras i vår tid och hur en kommande fältandaktsbok skulle kunna se ut. Sist i uppsatsen finns kapitel 6 med litteraturlista och källor.

2. En bild av Sverige under tiden 1960 till 2008

För att förstå i vilken kontext som fältandaktsböckerna befinner sig vill jag med hjälp av David Thurfjells bok *Det gudlösa folket* måla upp en bild av det svenska samhället och den svenska synen på religiositet i allmänhet och begreppet kristen i synnerhet. Eftersom uppsatsens huvudsyfte inte är att diskutera vare sig samhällsutveckling eller vara utförlig när det gäller den svenska synen i trosfrågor låter jag Thurfjells bok i stort sett ensam bidra till beskrivningen, väl medveten om att det säkert finns andra perspektiv och förklaringar till hur och varför vårt samhälle och vår religiositet ser ut som den gör idag. Dessutom skall jag nedan också nämna något om det svenska samhällssystemets verktyg för att organisera försvaret, nämligen värnplikten.

2.1 Sverige och religionen

Det svenska samhället och vårt förhållande till tro och religion beskrivs av Thurffjell med syfte att visa på de sätt som vi talar om religiösa frågor i Sverige och har då också visat ”diskursiva förändringar och förskjutningar i svenskarnas religionshistoria”.⁴⁹ Utan att gå alltför långt tillbaka i historien är det ändå inte omotiverat att börja i det att Sverige under 1500-talet gick från att vara ett relativt splittrat kungadöme med band till Rom till att vara ett kungadöme med reformationens tankar införlivade i statsskicket.⁵⁰ När Sverige formerades som ett enat kungadöme var reformationsprocessen i gång och det hela slutar med att riket har en protestantisk kung som också är kyrkans överhuvud. 1593 antas den Augsburgska bekännelsen och dopet var en förutsättning för medborgarskap.⁵¹ Det religiösa landskapet påverkas och förändras av olika händelser på det teologiska området men den starka kopplingen mellan stat och kyrka höll i sig just för att staten med lag höll befolkningen knuten till den rätta läran. Succesivt förändrades detta genom att konventikelplakatet avskaffades 1858 och efter många turer beslutade Sveriges riksdag om religionsfrihet 1951.⁵² Detta var en del i de beslut som så småningom ledde fram till att kyrka och stat skiljdes åt den 1 januari 2000.⁵³ På individnivå påverkades också förhållandet till den svensk-kristna traditionen av pietismens inflytande från 1600-talet och framåt som betonade den ”erfarenhetsbaserade religionsutövningen”.⁵⁴ Den väckelserörelse som drog över landet i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet följde i pietismens spår och lever fortfarande kvar som en del av den svenska kristenheten.⁵⁵

Det har skrivits mycket om det svenska sekulära samhället och bilden är inte så enkel. Visserligen är upplysningens vurm för förnuftet en faktor som gjort att den religiösa hegemonin bryts men Thurffjell menar att förnuftsorienteringen tar sig in i den kristna sfären och sättet att resonera kring teologiska frågor.⁵⁶ Begreppet sekularisering och dess konsekvens, att religionen flyttar från den offentliga sfären till den privata är inte helt oomstritt som man kan läsa i Fredrik Modéus avhandling *Gudstjänstgemenskap i Folkkyrkan*, där han med hjälp av Peter Berger med flera sociologer redogör för hur tanken om religionens död reviderats. Den ursprungliga teorin om sekularisering som ett resultat av moderniteten och att det skulle innebära att religionen till

⁴⁹ Thurffjell 2015, s. 256.

⁵⁰ Thurffjell 2015, s. 40.

⁵¹ Thurffjell 2015, s. 41.

⁵² Thurffjell 2015, s. 18.

⁵³ Thurffjell 2015, s. 19.

⁵⁴ Thurffjell 2015, s. 42.

⁵⁵ Thurffjell 2015, s. 47.

⁵⁶ Thurffjell 2015, s. 48.

slut skulle försvinna som en konsekvens av att samhällen blev mer moderna och pluralistiska med en förskjutning mot mer privatism har blivit ifrågasatt. Å ena sidan verkar det som att religionen finns kvar men i mer privat form, å andra sidan verkar det som att det bara är i Europa som religionens betydelse minskar i modernitetens spår.⁵⁷

Helt klart är, menar Thurfjell, att kyrkans roll som en dominerande intellektuell aktör i Sverige har fått stå tillbaka under 1900-talet och religiositeten har flyttat in i den privata sfären.⁵⁸ Kvar finns dock en djupare rotad kultur som lever kvar som ett arv efter ett homogent kristet samhälle.⁵⁹ Denna rörelse från ett kristet samhälle med tvångsanslutning till kyrkan och obligatorisk kristendomsundervisning till ett avkristnat samhälle där kyrka och stat succesivt skiljts åt innebär också att det språk som kyrkan förmedlat när det gäller tros- och livsfrågor inte längre kan sägas vara allenarådande.⁶⁰ De soldater som är födda på 40- och 50-talet och som hade fältandaktsbok från 1960 eller 1976 hade under sin skolgång kristendom på schemat och en stor andel var konfirmerade.⁶¹ Andelen konfirmerade sjönk stadigt och kristendomsundervisningen ersattes med religionskunskap. Ur detta läser jag att kyrkans tolkningsföreträdare i trosfrågor blev underminerat och den delade språkförståelse och teologiska förståelse som kyrkan förmedlade och som fanns i det gamla samhället fick träda tillbaka. Kvar finns de kristna högtiderna med ett urvattnat trosinnehåll.⁶² Den troende kristne är någon annan, själv är man andlig och inte religiös och följer de kristna traditionerna av vana och inte grundat i tro.⁶³ Thurfjell beskriver denna situation med;

Konsekvensen av detta är den kristendomsförnekande religionsattityd vi finner idag bland de postkristna, sekulära svenskar firar påsk, vilar på söndagen, döper sina barn till Lukas och Anna, gifter sig och begraver sina döda i kyrkan och kanske till och med ber till Jesus ibland när det kniper, men som aldrig skulle drömma om att kalla sig själva för kristna”⁶⁴

Denna beskrivning, som baseras på Thurfjells bok, bygger på ett hundratal intervjuer om svenskars attityder till religion och generaliseringarna kan kritiserar utifrån att hans slutsatser är baserat på ett litet underlag.

⁵⁷ Modéus, 2015, s. 108, not 92.

⁵⁸ Thurfjell 2015, s. 54.

⁵⁹ Thurfjell 2015, s. 53.

⁶⁰ Thurfjell 2015, s. 64.

⁶¹ Svenska Kyrkan, statistik konfirmerade; <https://www.svenskakyrkan.se/statistik>.

⁶² Thurfjell 2015, s. 65.

⁶³ Thurfjell 2015, s. 111–112.

⁶⁴ Thurfjell 2015, s. 66.

När jag vänder mig till World Values Survey, åren 1982–2009 och tittar på kategorier som berör tro och Gud stärks den ovan tecknade bilden med siffror som; *Aktiv medlem i religiös organisation*, antalet går under tidsperioden ner från 9% till 7 %. Den öppnare frågan om *tro på Gud* visar större men vikande siffror, från 51 till 35 under samma tidsperiod. En intressant fråga är den, *om man får tröst och styrka av religion*, där frågan besvaras med ja av 28 % 1982 och ligger på 25 % 2009.⁶⁵ Med tanke på att statistiken visar på vikande siffror för tro och religion men att nedgången, speciellt när det gäller aktiv medlem i religiös organisation och om man får tröst och styrka av religion, inte är dramatisk antar jag att siffrorna för perioden 1960–1982 inte skiljer sig på ett avgörande sätt.

Den sekulära svensken är således inte helt oreligiös men samtidigt inte aktiv medlem i religiösa organisationer. Det kan enligt mitt förmenande vara en faktor som påverkar hur den enskilde soldaten förhåller sig till religion och som ger en bild av att det privatreligiösa är mindre knutet till institutioner och därmed mindre beroende av läror och dogmer. Icke desto mindre bidrar Thurfjells bok med en bild av svenskens religiositet som hjälper mig att problematisera med frågor när det kommer till hur fältandaktsböckerna utformas och hur redaktörerna ser på hur den enskilde soldatens andliga behov skall mötas. Fältandaktsböckerna riktar sig främst mot människor inom Försvarsmakten och jag ska i nästa avsnitt kort redogöra för vilka människor det handlar om.

2.2 Värnplikten

Sverige har genom historien haft olika system för att organisera sitt försvar. Försvarsreformen 1901 innebar att det gamla indelningssystemet slopades och att allmän värnplikt infördes.⁶⁶ Det innebar att samtliga svenska män runt 20 år skulle mönstra och vara lagligt förpliktigade att göra plikttjänst i försvaret. Under efterkrigstiden fram till mitten av 1980-talet gjorde de flesta männen i Sverige värnplikt. Undantagna var de som hade giltiga skäl som exempelvis sjukdomar och fysisk svaghet.⁶⁷ Efter att riksdagen 1980, efter 11 års utredning, beslutat om att införa lagen om jämställdhet sökte sig kvinnor till Försvarsmakten i allt större utsträckning.⁶⁸ En förändring som var i linje med jämställdhetsbeslutet var att lagen om totalförsvarsplikt klubbades 1995 och innebar att myndigheterna kunde styra vilka och hur många som skulle

⁶⁵ World Values Service, <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>.

⁶⁶ Hansson 2016, s. 23.

⁶⁷ Hansson 2016, s. 24.

⁶⁸ Hansson 2016, s. 30.

kallas till plikttjänstgöring och båda könen var nu inkluderade. Från att Försvarsmakten utbildat mellan 40 000 och drygt 60 000 personer varje år hade siffran 40 000 år 1990 sjunkit till 25 000 år 1998.⁶⁹ I samband med försvarsbeslutet 1996 stakades en ny väg ut där Försvarsmaktens verksamhet skulle reduceras och antalet förband och dess personalstyrka drogs kraftigt ner.⁷⁰ 2010 ersattes värnpliktssystemet av insatsstyrkor som bestod av anställd personal och verksamheten blev också mer inriktad på internationella insatser.⁷¹ 1956 startade Försvarsmakten sitt engagemang i internationella styrkor, en verksamhet som fortsätter än i dag, i huvudsak under FN mandat men också i multilaterala militära styrkor.⁷²

Det världspolitiska läget har i vår tid lett fram till att värnplikten återinförts och sedan 2017 är beslutet om att värnplikten skall vara vilande upphävt och plikten att mönstra och genomföra utbildning är tillbaka.⁷³ 2019 hade 3 547 personer genomfört utbildning varav 532 var kvinnor. Det är siffror långt under den nivå som rådde under efterkrigstiden fram till 1990-talet.⁷⁴ Siffrorna ovan ger dock en bild av att Försvarsmaktens personalvård, och i den ansvaret för personalens själavård, har omfattat många människor under den period jag fokuserar på.

2.3 Sammanfattning

Under perioden 1960 och 2008 har hundratusentals människor omfattats av Försvarsmaktens personalvård vilket också innefattar själavården inom försvaret. Thurfjells bild av hur svenskens och därmed den enskilde soldatens religiositet ser ut går inte att beskriva på individnivå men det kan ändå sägas med rimlighet att hen förmodligen inte i gemen är bekännande och praktiserande kristen och därmed har en svag koppling till den kristna teologin och begreppsvärlden men har den kristna traditionen som en del av sin historia.

3. Analysen

Jag går här igenom fältandaktsböckerna och deras olika delar. Jag går igenom dem kronologiskt och analyserar varje fältandaktsbok utifrån själavårdsperspektiv samt baserat på de

⁶⁹ Hansson 2016, s. 24.

⁷⁰ Elmberg 2009, s. 6.

⁷¹ Hansson 2016, s. 25.

⁷² Elmberg 2009, s. 13.

⁷³ Försvarsmaktens hemsida, Värnpliktens genom åren, <https://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/var-historia/artiklar/varnplikt-under-109-ar/>.

⁷⁴ Försvarsmaktens hemsida, Personalförsörjning med plikt, <https://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/varnplikt/personalforsorjning-med-plikt/>.

analysbegrepp jag redogjort för i 1.4.2. Jag vill att man ska kunna följa den hermeneutiska processen men för uppsatsens läsvänlighet har jag valt att inte i detalj presentera detta arbete i den löpande texten. Därför visar jag i bilagorna 1 till 4 en sammanställning av min tolkning av texterna och bönerna. Den sammanställningen är i sin tur ett destillat av ett större analysmaterial som i sin helhet omfattar drygt 50 sidor och som kan rekvireras för den som vill följa hela analysen mer detaljerat. Om man vill följa tolkningsarbetet är man således nödgad att ha respektive fältandaktsbok tillhands för att löpande kunna ta ställning till det tolkande arbete jag redovisar i bilagorna eller i hela analysmaterialet. Jag är medveten om att dispositionen av redovisningen i de olika bilagorna skiljer sig och att det medför en olikhet i transparensen i min tolkningsprocess. Skillnaderna förklaras av att jag strävat efter att tolka på samma sätt men den löpande tolkningens noteringar har förändras under arbetes gång.

Fältandaktsböckerna har olika utformning men samtliga har någon form av inledande text som anger på vilket sätt de är tänkta att användas. De innehåller också i varierande utsträckning undervisande och vägledande stycken som är avsedda att hjälpa den enskilde soldaten i bruket av respektive utgåva. Huvuddelen av fältandaktsboken utgörs av texter och böner som syftar till att fungera själavårdande. Texterna är i de flesta fall bibeltexter och kristna böner men det förekommer även profana texter och interreligiöst material. Fältandaktsböckerna har utöver de ovan nämnda texterna, ordningar för korum av olika slag samt psalmer och i förekommande fall även andra sånger.

3.1 Analys av 1960 års fältandaktsbok

Fältandaktsbok 1960 är en ambitiös bok med drygt 160 sidor jämfört med 1941 års utgåva som den ersatte och som visserligen är knappt 100 sidor men utgiven i duodesformat och alltså mäter 12x9 cm. Oktavformatet, som 1960 års fältandaktsbok är tryckt i, är historiskt ett använt format för krigsdagböcker och rymmer gott och väl i en benficka på uniformen men också i vapenrockens innerficka.⁷⁵ Oktavformatet mäter cirka 18x12,5 cm. Typsnitten är storleksmässigt lika vilket innebär att årgång 1960 rymmer en större textvolym.

1960 års fältandaktsbok inleds med *Anvisningar och ordförklaringar* och följs av *Psalmer, Andakt på högtidsdagar, Daglig andakt, Vid särskilda tillfällen* och underrubriker i den avdelningen. Därefter kommer *Nattvardsgudstjänst, Gravsättning i fältgrav* och sist

⁷⁵ Gudmundsson 2014, s. 96.

Syndabekännelse och avlösning. Riktlinjerna för själavård 1960 löd som jag tidigare visat; ”själavårdens målsättning är att främja och stödja personalens religiösa och i övrigt andliga inställning. Detta sker genom gudstjänster (korum), andaktsstunder och andra pastorala förrättningar, rådgivning och samtal i andliga frågor ...”⁷⁶

3.1.1 Inledande och anvisande texter

Efter *Korum* på pärmens insida kommer följande text:

Denna bok vill vara Din följeslagare - i glädje och framgång, i bekymmer och offer.

Den kan vara Dig till hjälp att undgå krigets nedbrytande inverkan.

Sök kontakt med Din fältpräst, han finns till för att bistå Dig. Han ger Dig också närmare anvisningar om användandet av denna bok.⁷⁷

Därefter kommer ett förord från tjänstgörande fältprost Simon Skoglund som ger en bakgrund till 1960 års upplaga. Där står att manuskriptet till fältandaktsboken utarbetats av personalvårdsavdelning i syfte att ”vid behov kunna tryckas och anbefallas till bruk inom krigsmakten.” Att den trycks 1960 förklaras av

... Från många håll - militärpastorer, fältprästerskap, lottakårer, civilförsvarsorganisationer osv. - har man uttryckt önskemål om att snarast få boken tillgänglig. De som har ansvar för själavården inom krigsmakten är angelägna att bli förtrogna med den. Den är också väl lämpad att brukas som andaktsbok i fredstid - och ej blott av försvarets folk.⁷⁸

Kapitlet *Anvisningar och ordförklaringar* börjar med fältandaktsbokens tvåfaldiga syfte:

Dels vill den vara en hjälp för soldatens personliga andaktsliv. Den innehåller bibeltexter och böner uppställda för en månads dagliga andakter, vidare ordning för morgon- och aftonbön, för syndabekännelse och avlösning m.m.

Dels vill den vara en hjälp vid den gemensamma andakten. Därför finns ett urval av psalmer, texter och böner samt ordning för olika gudstjänster. [...] ⁷⁹

⁷⁶ Sandgren 1996, s. 7.

⁷⁷ Fältandaktsbok 1960, onummerade sidor i början av boken.

⁷⁸ Fältandaktsbok 1960, onummerade sidor i början av boken.

⁷⁹ Fältandaktsbok 1960, s. 9 (de angivna kursiveringarna m.m. är i enlighet med citatet).

Resten av kapitlet består av förklaringar av olika begrepp och undervisande text för hur man skall läsa bibeln, bikta sig, be, agera vid gravsättning, hålla korum, fira nattvard, sjunga psalmsång, bekänna sina synder och tillbedjan i tacksägelse. Det finns också en avslutande påminnelse om att övning är av stor vikt för det personliga andaktslivet. Övningen består i, ”att bruka »på vinst och förlust» en andaktsbok som denna.”⁸⁰ Här ska särskilt nämnas att bibelläsningen betonas. I samband med underrubrikerna *Bibelläsning* och *Övning* trycker man på att det är något man ska ägna sig åt dagligen och att det krävs uppmärksamhet för att man skall bli varse den upplysning som man får av bibeltexterna. Det är Gud som talar i texterna, ”om sig själv, om mig och om min nästa” och att det inte är något som skall försummas.⁸¹ Underrubriken *Bön* betonar att allt får sägas i samtal med Gud, stort som smått och att Gud alltid hör bön. I bönen kan man använda sig av egna ord, ”men en väsentlig hjälp för bönelivets tillväxt är också att bedja med andras ord”, följt av en uppmaning att bruka de dagliga bönerna.⁸² *Tre hjälpmedel vid bibelläsningen* vägleder också soldaten till att fråga fältprästen då man inte förstår, tacka Gud när man förstår och låta bibeltextens verkan i dig leda till syndabekännelse och bättring.⁸³

En analys av de ovan angivna texterna ger vid handen att den soldat som är i behov av själavård och som är tänkt att vara hjälpt av fältandaktsbok 1960 är någon som finner att bibelläsning, bön, den personliga andakten och den gemensamma andakten är svaret på detta behov. Det är också i linje med de direktiv som den militära själavården har att förhålla sig till. Här ser jag att fältandaktsbok 1960 har ett tydligt kerygmatiskt drag där bibeltexter och bön ska vara det normativa verktyg som har till uppgift att fungera själavårdande. Den tänkte soldaten ses som en som har med- och motgångar och som riskerar att brytas ned av kriget. Det personliga andaktslivet är kristet baserat eftersom det är bibeltexter som tillsammans med böner som bygger den dagliga andakten. Jag anser att det finns en tydlig ton i texterna att disciplinerat läsa, be och att söka stöd och hjälp i andras böner och hos fältprästen. Även detta klingar kerygmatiskt i linje med Okkenhaugs beskrivning av den kerygmatiske perspektivets normativa, undervisande karaktär.

⁸⁰ Fältandaktsbok 1960, s. 13.

⁸¹ Fältandaktsbok 1960, s. 9 och 13.

⁸² Fältandaktsbok 1960, s. 11.

⁸³ Fältandaktsbok 1960, s. 10.

3.1.2 Fältandaktsbokens texter och böner

Fältandaktsbokens huvudsakliga innehåll består av texter och böner under rubrikerna *Daglig andakt* och *Vid särskilda tillfällen* samt en ordning för korum på pärmens insida i början av boken och enskild morgon- och aftonbön på pärmens insida i slutet. I fältandaktsbok 1960 analyserar jag de 55 bibeltexter och 58 böner som finns i kapitlen *Daglig andakt* och *Vid särskilda tillfällen*.

I *Daglig andakt*, i de 31 andakterna jag tolkat, finns 7 bibeltexter från Psaltaren, 16 från Markus evangelium och 8 från Romarbrevet alla åtföljda av en bön. Sist varje dag finns ett motto för dagen.⁸⁴ Jag har gått igenom de dagliga andakternas texter och tolkat dem utifrån vilken självbild, *självet*, som träder fram. Jag söker också efter vilka *behov* texterna och bönerna ger uttryck för och hur det behovet möts i *tillit* till eller *förtröstan* på det Gud. I bilaga 1 redovisar jag sammanställningen av hela tolkningsarbetet. Ett exempel på hur jag arbetat med tolkningen i detalj ser ut som följer:

Den 3 dagen i månaden

Dagens text:

Såsom hjorten trängtar till vattenbäckar, så trängtar min själ efter dig o Gud. Min själ törstar efter Gud, efter den levande Guden. När skall jag få träda fram inför Guds ansikte? Mina tårar äro min spis både dag och natt, ty ständigt säger man till mig: »Var är nu din Gud?»

Men jag vill utgjuta inom mig min själ och hava i minne huru jag gick med hopen upp till Guds hus, under fröjderop och tacksägelse, i högtidsskaran. Varför är du så bedrövad, min själ, och så orolig i mig? Hoppas på Gud; ty jag skall åter få tacka honom för frälsning genom honom.

Psalt. 42:2–6

Dagens bön:

Allsmäktige Gud, du har en sådan omsorg om var och en av oss, som frågade du blott efter honom ensam, och en sådan omsorg om alla, som vore de blott en enda. Jag ser att somliga ting förgå och att andra komma i deras ställe, men du förgås aldrig. Min Gud och Fader, dig vill jag därför anförtro allt vad jag emottagit av dig. Då skall jag intet förlora. Du giver beständig och säker trygghet. Ty du, o Herre, har skapat mig till dig, och mitt hjärta är oroligt, till dess det finner ro i dig. Amen

Motto: Alla Herrens vägar äro nåd och trofasthet⁸⁵

⁸⁴ Fältandaktsbok 1960, s. 97–127.

⁸⁵ Fältandaktsbok 1960, s. 99.

Utifrån exemplet från tredje dagens text och bön är tolkningen;

självet; är bedrövat; ”mina tårar äro min spis...”, ”varför är du så bedrövad min själ?” och har en insikt om förgänglighet och är längtansfullt, villigt att ge allt för att vinna allt, och att det finns en hjärtats oro,

tillit; i texten och bönen finns en tyngd mot tillit på Gud, ”du har en sådan omsorg om var och en av oss...”. Det finns också en tillit i förgängligheten, ”... somliga ting förgå och att andra komma i dess ställe, men du förgås aldrig.” En tillit i att inget skall förloras och att det finns trygghet i Gud, samt passagen, ”till dess det finner ro i dig”.⁸⁶ Herrens vägar äro nåd och trofasthet.

förtröstan; ”hoppas på Gud” är ett uttryck för förtröstan

behovet/önskan; texten och bönen uttrycker en längtan efter Gud att själen törstar efter Gud, en önskan om att vilja anförtro sig till Gud för att få trygghet och ro, ”att intet förlora” i mötet med förgängligheten.

I linje med den kerygmatiska hållningen som jag fann i de inledande och undervisande texterna ovan ser jag att de dagliga texterna och bönerna har samma hållning. Det finns enligt mitt förmenade inte ett konfidensinriktat tilltal som lyssnar in soldatens livsberättelse utan bibeltext och bön presenteras direkt med en underförstådd förväntan att de skall vara till nytta. Jag ser också att texterna, speciellt Psaltarpsalmerna kräver en god förståelse av den kristna teologin hos den enskilde soldaten. Bönerna har en tydlig riktning mot att Gud ger styrka och att Jesus Kristus är den som hjälper och räddar till det eviga livet. Kärleken till Gud, Kristus och i stort sett genomgående liksom nåden.

Ur sammanställningen i bilaga 1 kan jag se att *självet* är ofta betecknat som syndigt, ovärdigt och oroligt men samtidigt tacksamt inför Guds ord och glad för Guds nåd och barmhärtighet. Soldaten har en stark relation till Gud där jag ser att *tilliten* till nåd, förlåtelse och omsorg dominerar över *förtröstan* på Guds ingripande och hjälp, när det gäller hur önskan och behovet skall tillgodoses. *Behoven* som den enskilde soldaten har, präglas av Guds nåd, hjälp, skydd och styrka samt vägledning och ro som leder till bekännelse och villighet att tjäna Gud.

Under rubriken *Vid särskilda tillfällen* hittar jag texter och böner som har en tydligare anknytning till det som den enskilde soldaten står inför. Det är situationer eller händelser på

⁸⁶ Fältandaktsbok 1960, s. 99.

teman; *När den inkallade lämnar sitt hem, Före strid, I fara, I trötthet, Vid sjukdom, I dödens närhet, Vid motgång, Vid svåra förluster samt Vid framgång och seger.*⁸⁷ Även i dessa situationer har texterna och bönerna tolkats utifrån hur jag ser på *självet, tilliten, förtröstan och behovet/önskan* och jag hänvisar åter till bilaga 1 för att se sammanfattningen av de tolkningar jag gjort.

Här är de situationer som soldaten står inför specifika och ofta svåra. *Självet* är tyngt av bördor och misströstar, närheten till sin egen och andras död är påtaglig. Olika uttryck för svaghet och kraftlöshet förekommer ofta men även en plikttrogenhet att trots faran tjäna både landet och Gud. Även här dominerar *tilliten* över *förtröstan* på att Gud kan hjälpa när det kommer till behoven och önskningarna. *Tilliten* till Guds beskydd för egen och andras del i dödens närhet är stark. Hoppet, det vill säga *förtröstan* uttrycks i en önskan om hjälp och vägledning i den fara som väntar men också omsorg om de anhöriga. *Behoven* visar sig inte oväntat vara hjälp och styrka men också en vilja att redligt vara plikttrogen. I dödens närhet är *behovet* av nåden, förlåtelsen och frälsningen genom Jesus tydlig, jämte en önskan om att Gud skall beskydda de anhöriga och verka för fred.

3.1.3 Sammanfattning av Fältandaktsbok 1960

Soldaten som känner igen sig i texterna och bönerna i *Daglig andakt* är en kristen man, kvinnliga pronomen finns inte, och *självet* som träder fram ser sig som ovärdig, tyngd av synd och svaghet men ändå tacksam, glad och är uppfylld av Guds själ för att Gud räknar honom som värdefull och att Gud är nådig. Hans *tillit* finns i Gud och hans *förtröstan* är att Gud ska hjälpa både honom själv och de som står honom nära. Hans *behov* är många men främst inriktade på vägledning, förlåtelse och nåd, skydd mot svårigheter av många slag. Soldatens *behov* är vidare att komma närmare Gud och att tjäna Gud och landet, att hans närstående ska skyddas, att få ro i själen och att det kan uppnås genom disciplinerad daglig andakt med bön och bibelläsning med Jesus som förebild.

Samtliga böner har sin utgångspunkt i den kristna tron att det finns en Gud som den enskilde soldaten tyr sig till, förlitar sig på, hoppas på och bekänner. Bara en bön tillstår att bedjaren

⁸⁷ Fältandaktsbok 1960, s. 131–142.

”levt många dagar utan dig” men att han inför striden vänder sig till Gud.⁸⁸ Genomgående är det annars att Gud och Jesus är vägen till att lindra och få hopp, ro och frälsning på det yttersta. Även här ser jag att själavårdsprincipen som styr redaktörernas val av texter och böner och som också ligger till grund för de anvisande och undervisande texterna är av kerygmatiske art. Den själavård som soldaten erbjuds bygger på förkunnande av ordet i normativt syfte och är inte i de dagliga andakterna speciellt situationsspecifik eller inlyssnande. I kapitlet *Vid särskilda tillfällen* med just situationsspecifika texter och böner är hållningen också kerygmatiske så till vida att texten och bönen som föreslås bygger på att bibeln, ordet och bönen är det sätt som erbjuds för att med Guds hjälp hantera det behov som uppkommit i den specifika situationen. För att fältandaktsboken 1960 skall fungera som själavårdande verktyg krävs en god förståelse för den kristna läran och teologin.

3.2 Analys av 1976 års fältandaktsbok

1976 års fältandaktsbok har samma format och liknande omfång som dess föregångare från 1960. Fältandaktsboken 1976 inleder med en kort text, ett förord och en innehållsförteckning. Därefter följer själva innehållet, kapitlen *Böner, Andakter för månadens 31 dagar, Ur bibeln, Psalmer och visor, Någon att vända sig till* med anvisningar om samtal och bikt samt *Gudstjänster*.⁸⁹ Sist i fältandaktsboken finns det en *Efterskrift* och några förslag på korta böner att användas till morgonbön och aftonbön men inga ordningar för dessa.⁹⁰

Här knyter jag tillbaka till det jag skrev om i 1.3.4, Själavård inom Försvarmakten. Från 1975 ändrades bestämmelsen till; ”själavårdens uppgift är att inom Försvarmakten företräda andliga värden, tillgodose personalens andliga behov av andakt och högtid, ge vägledning i livsåskådningsfrågor, förmedla tröst och kraft samt skänkas trygghet i den enskildes livssituation. Själavården skall ha ekumenisk inriktning.”⁹¹ Här uttrycks ekumeniken tydligt och det finns i uttrycken andliga behov och livsåskådningsfrågor en öppning mot en friare innebörd av andlighet och en förskjutning mot den enskildes livssituation jämfört med 1960.

⁸⁸ Fältandaktsbok 1960, s. 133, Före strid.

⁸⁹ Fältandaktsbok 1976, s. 9 ff.

⁹⁰ Fältandaktsbok 1976, (onummerad sida i slutet av boken).

⁹¹ Sandgren, 1996, s. 8.

3.2.1 Inledande och anvisande texter

Fältandaktsboken öppnar med en kort orubricerad text som leder in i den:

När du är nöjd och glad
när du vill uppleva gemenskap
när du känner dig ensam och övergiven
när du är rädd och osäker
kan du kanske få användning för den här boken⁹²

Förordet, av fältprost Hans Åkerhielm lyder som följer (urval av citat):

Denna fältandaktsbok har ett dubbelt syfte: dels vill den vara en hjälp för den enskilde i hans andakt, dels kan den användas vid gudstjänster. [...] I slutet av boken finns några anvisningar för gudstjänst, minnesstund, m.m. Anvisningarna kan vara bra att ha, när präst ej finnes tillhands. Fältandaktsboken har, liksom all själavård inom försvaret, en ekumenisk inriktning. När det talas om 'präst', avses därför inte bara präster från Svenska kyrkan utan även pastorer från de fria samfundet och officerare i Frälsningsarmén. [...] Bibeltexter, böner och sånger är hämtade från olika traditioner. Människor har tiderna igenom på olika sätt tolkat sin tro. [...] En fältandaktsbok behövs under beredskap och krig. Men boken är också - och icke minst - avsedd för fredstid. Den vill tjäna svensk personal och i FN-tjänst ...⁹³

Efter innehållsförteckningen följer, med rubriken *Böner*, en reflektion och vägledning om böner (urval av citat).⁹⁴

Det finns mycket i varje människas liv som man behåller för sig själv. Det går helt enkelt inte att tala om det med någon, inte ens den närmaste. Så går man och funderar över händelser och ord, varför det gick som det gick, man är besviken, man är glad. Men ingen får höra alla tankarna.⁹⁵

Därefter förklaras vad bön är. "Att be är att formulera detta i samtal med Gud". Texten förmedlar ett löfte från Jesus om att Gud hör bön, för att "Gud älskar människorna". Soldaten får tips och instruktioner om när och hur man kan be och att "be regelbundet är en god hjälp". Det uppmanas att läsa bibeltexterna lugnt och eftertänksamt och att det ökar möjligheterna att förstå och få del i den vägledning som fungerat befriande och lett till ett fullödigt liv i

⁹² Fältandaktsbok 1976, (onummerad sida i början av boken).

⁹³ Fältandaktsbok 1976, s. 7.

⁹⁴ Fältandaktsbok 1976, s. 11 (hela stycket om bön är från denna sida).

⁹⁵ Fältandaktsbok 1976, s. 11.

århundraden. Avsnittet *Böner* avslutas, i linje med förordet, med att referera till att det finns olika översättningar av bibeltexterna återgivna och att det är ett exempel på olika uppfattningar av bibelns budskap. I vägledningen förutsätts inte det självklara i att be men tilltalet pekar på nyttan med bönen och pekar också mot Gud, något som jag tillsammans med riktlinjernas inriktning mot den enskildes livssituation tolkar är ett kyrkoorienterade tros- och livsperspektiv på själavård.

Slutligen i detta avsnitt om inledande och anvisande texter vill jag, trots att jag inte analyserar psalmer i denna uppsats ändå ta med den text som inleder avsnittet om *Psalmer och visor*. Den har också något litet att bidra med när det gäller att förstå vem den enskilde soldaten är som fältandaktsboken riktar sig till och hur dennes behov ser ut.

Att vara tillsammans och uppleva gemenskap har alltid känts som ett behov hos människor. För dem som vill vara kristna sker detta i gudstjänsten, men naturligtvis också i andra sammanhang. Sången har alltid varit ett av de bästa sätten att förverkliga gemenskapen. [...] Psalmerna och visorna i boken är ordnade efter lika ämnen. Det sista ämnet har kallats "tillsammans" och innehåller några av våra vanligaste skallsånger. Det är en förhoppning att denna bok inte bara ska användas vid gemensamma gudstjänster utan också vid andra tillfällen då man har lust att sjunga - på luckan, i tältet, på en kamratafton.⁹⁶

Även om de inledande och anvisande texterna starkt betonar ekumeniken och således rör sig i kristen livsåskådning är den första texten, *När du är nöjd och glad [...]*, konfessionellt ofärgad och i texten inför avsnittet om psalmerna ser vi att hänsyn tas till att alla inte *vill vara kristna*. Detta speglar den öppning i riktlinjerna för militär själavård från 1975 vad gäller livsåskådning. När det kommer till bön och den vägledning om bön som finns att läsa ser vi att det fortfarande finns en kerygmatisk ton i passagen; "Att läsa bibeltexterna lugnt och eftertänksamt ökar möjligheterna att förstå och få del i den vägledning som fungerat befriande och lett till ett fullödigt liv i århundraden."⁹⁷ Anvisningarna, bibeltexterna i kombination av en inbjudande attityd till den egna tolkningen samt bönen som ett samtal med Gud förmedlar en öppnare och mer inlyssnande attityd gentemot den enskilde soldaten och det harmonierar med det kyrkoorienterade tros- och livsperspektivet i texterna under rubrikerna *Böner* och *Psalmer och visor*.

⁹⁶ Fältandaktsbok 1976, s. 53.

⁹⁷ Fältandaktsbok 1976, s. 11.

3.2.2 Fältandaktsbokens texter och böner

I fältandaktsbok 1976 analyserar jag 60 bibeltexter och 78 böner. Bokens första del, *Böner* inleds, efter den anvisande delen som jag ovan tolkat, med *Korta böner* som är tolv stycken och därefter kommer tematiskt indelade böner där teman som; *Mitt eget liv, Familj och samhälle, Vid sjukdom, I dödens närhet* och *Fred och frihet* är huvudrubriker. Sedan följer *Andakter för månadens 31 dagar* och efter det kommer bibeltexter och böner baserat på kyrkoårets stora dagar och sist i avdelningen för böner och texter finns kapitlet *Ur bibeln* som är bibeltexter på olika teman.

I bilaga 2 har jag redovisat mina tolkningar som jag nu sammanfattar här. *Korta böner* är det första man möter efter texten om *Böner* och jag tolkar dem som att redaktörerna har sett det som ett bra sätt att introducera bön för den ovane.⁹⁸ De korta bönerna är svåra att göra långtgående tolkningar av. *Självet* som träder fram beskriver vanliga mänskliga känslor som glad, osäker, syndig och tvivlande. Det finns en *tillit* till att Gud finns och är god men när det kommer till Gud som aktör är bönerna mer präglade av *förtröstan*. Samtliga uttrycker i någon form ett *behov* eller en önskan på temat omsorg, trygghet vägledning och nåd.

De tematiskt indelade bönerna har underrubriker och börjar med *Mitt liv*.⁹⁹ *Självet* är tvivlande, ångestfyllt, trött och ensamt, visserligen tacksam för livet men medveten om sina egna brister och plågad av något som kan beskrivas som existentiella kval. Det finns en stark *tillit* till att Gud och Jesus kan hjälpa och en *förtröstan* på att Gud hör, förstår, svarar på bön och står vid sitt löfte, att Jesus förstår ensamheten. *Behovet* är i stort sett genomgående en längtan till att tillhöra Gud och vara nära honom när det svåra i existensen ska mötas.

Under rubriken *Familj och samhälle* visar sig *självet* som inte helt igenom trosvisst och visar på en mångfacetterad bild av den enskilde soldaten.¹⁰⁰ *Självet* är en pappa och make som bär på tvivel men också som sexuellt avvikande och kärlekslängtande. Här kommer också fosterlandskärlek och medvetenhet om omvärlden till uttryck. *Tilliten*, som är svagt artikulerad visar sig i att Gud finns och har omsorg om de anhöriga, *förtröstan* på att genom Guds försyn få återse dem är stark. Soldatens *behov* uttrycks i bön om Guds hjälp i livets svårigheter, att både de anhöriga och världen ska få omsorg och skydd, om mening och omsorg för egen del

⁹⁸ Fältandaktsbok 1976, s. 12.

⁹⁹ Fältandaktsbok 1976, s. 12.

¹⁰⁰ Fältandaktsbok 1976, s. 15.

och att världen ska få vägledning ur själviskhet för att landets styrande ska kunna lotsa oss mot fred och frihet.

Under rubrikerna *Vid sjukdom* och *I dödens närhet* präglas *självet* som svagt och trött med rädsla och ovisshet i sin känsla av ensamhet.¹⁰¹ Maktlösheten finns sida vid sida med plikttrogenheten. Här är *tilliten* till Gud och Jesus som frälsare starkare och *förtröstan* till Gud som nådig och barmhärtig dominerar där *behovet* är tröst, befrielse och ett möte med Gud i livet efter detta trots att man i detta liv inte alltid vänt sig till Gud. Noterbart är att det i *Förbön för en sjuk* finns ett alternativ inom parentes att använda pronomenet *henne* vilket gör det manliga pronomenet förutsatt.¹⁰²

Den sista rubriken i avsnittet om böner är på temat *Fred och frihet*.¹⁰³ Här framträder ett *själv* som är medvetet om situationen i världen och alla de fasor som kriget innebär men även en medvetenhet om rasfrågan och geopolitiska orsaker till världens lidande. *Tilliten* visar på att Gud är allas Gud och inte gör skillnad på starka och svaga, hudfärg och att Gud är god och kan göra skillnad åtföljs av en *förtröstan* på att Gud kan genom den helige anden vägleda, förbarma sig och hjälpa. *Behoven* och önskingarna är att Gud i sin kärlek griper in och med förlåtelse och vägledning hjälper människan att skapa en fredlig, jämlik och rättvis värld.

De olika rubrikerna i avsnittet *Böner* kan ses som ett försök att tilltala den enskilde soldaten på ett sätt som kan sägas vara mer av det kyrkoorienterade tros- och livsperspektivet. Texterna söker sig in i olika tänkta upplevelser som soldaten kan tänkas ha men pekar mot Gud som den hjälp som erbjuds. Det sker inte på ett tydligt kerygmatiskt sätt utan synes mig mer som ett förslag på att man kan vända sig till Gud. Två exempel som tydligt visar på ett försök att vara personlig är dels bönen för sexuellt avvikande som finns under rubriken *Familj och samhälle* och en bön under rubriken *I dödens närhet*. Först ur *Familj och samhälle*:

Gud, du vet att jag inte passar för äktenskap men att min längtan att älska och bli älskad inte är mindre än andra människors. Är bön och kyrka till också för mig, eller är jag dömd att stå utanför?

...¹⁰⁴

¹⁰¹ Fältandaktsbok 1976, s. 16–19.

¹⁰² Fältandaktsbok 1976, s. 17–18.

¹⁰³ Fältandaktsbok 1976, s. 19–21.

¹⁰⁴ Fältandaktsbok 1976, s. 15.

Det andra exemplet från temat *I dödens närhet*, bönen med författarhänvisningen, *Bön av en okänd soldat*:

Gud, vi har aldrig talats vid Du och jag, men nu vill jag gärna säga god dag. Jag trodde ju att det man sa lite till mans - fast det var dumt - att du inte fanns...¹⁰⁵

Båda exemplen visar på ett sätt att med tilltalet söka den enskilde soldaten i dennes situation. Detta sätt att möta en heterogent sammansatt grupp av människor och att föröka nå den enskilde på dennes villkor men ändå visa på vägen till Gud är i min tolkning kyrkligt orienterad tros- och livsvägledning men perspektivet ligger i ett spänningsförhållande med den kerygmatiska hållningen. Här tror jag att redaktörerna tagit riktlinjerna från bestämmelsen 1975 till sig och påverkats av strömningarna i samhället.

Andakter för månadens 31 dagar består av bibeltexter enbart från Markus evangelium samt där till valda böner. *Självvet*, som framförallt kommer till uttryck i bönerna har en stark övervikt på negativa bilder om att vara syndig och smutsig, övergiven och trött och de förmedlar ett starkt tvivel på Gud och trons mysterium men där finns också en längtan och tacksamhet. Det är min uttolkning att *tilliten* på Guds förmåga att gripa in och hjälpa dominerar över *förtröstan* på Guds nåd genom tron och på Guds vägledning. *Behovet* som utkristalliserar sig handlar om hjälp med att förstå mysteriet och att lindra de egna tvivlet och därigenom kunna närma sig Gud och att leva i Jesu efterföljd och vara en del av den kristna gemenskapen och kampen.

Bönerna pekar på att den negativa självuppfattningen möts med tillit till Gud och tyder på en själavårdssyn som är mer av kerygmatiske art. Att varje dag läsa sin text och be i stark tillit är en hållning som vänder sig till en troende. Här skiljer sig hållningen från de ovan redovisade tematiskt indelade bönerna. Bibeltexterna med de tillhörande bönerna följer en kerygmatiske linje där det syndiga självvet genom läsning och bön får hjälp och frälsning i Jesus död och uppståndelse. Några böner har språkligt sett en mer vardaglig ton som på så sätt försöker nå in i soldatens liv. Ett exempel är från dag 16:

Man retas och knuffas och mallar sig och skryter att man har mest. Man gör sig till för att folk ska tro att man själv är absolut bäst...¹⁰⁶

¹⁰⁵ Fältandaktsbok 1976, s. 18.

¹⁰⁶ Fältandaktsbok 1976, s. 33.

Även om tilltalet språkligt sett har en mer vardaglig ton och kan tolkas som mer inkännande med hänsyn till individen fortsätter bönen med att tron på Jesu lära ska ge vägledning och bygger på tilliten att Gud upprättar den som knuffats bort och då är det ändå en kerygmatisk syn som styr bönen innehåll.

Slutligen tittar jag på bibeltexterna i avsnittet *Ur bibeln*.¹⁰⁷ Även här möter vi ett *själv* som är syndigt och oroligt, medveten om sina brister och betungad av det. Men det finns också uttryckt en tacksamhet och glädje. I bibeltexterna är *tilliten* stark till Gud på hans hjälp och nåd. Löftet om det eviga livet är starkt närvarande. *Förtröstan* på hjälp, vägledning genom ordet och på nåd, mildhet och frälsning är svagare betonat. *Behoven* har tydliga drag av att Gud skall höra bön och att världen ska räddas. *Behoven* är också att med ro i själen och med rent hjärta få lova och prisa Herren och vägledas i livet och genom döden.

3.2.3 Sammanfattning av Fältandaktsbok 1976

Den inledande texten i 1976 års utgåva har ett budskap som riktar sig till en soldat med behov som jag tolkar inte är specifikt kopplade till den militära tillvaron. Texten äger sin tillämpning hos alla människor som upplever sådant som livet innehåller. Inte heller är texten religiöst betonad utan mer allmänmänskligt. Avsnittet om böner pekar på att man kan få lindring för det som jag tolkar som existentiella funderingar genom samtal med Gud, i bön. Den personliga andakten med bibelläsning i fokus kan svara på frågor och ge vägledning som leder till en känsla av befrielse och som kan leda närmre ett fullödigt liv. Ordet gemenskap återkommer ett par gånger i de inledande och anvisande texterna i 1976 års fältandaktsbok. Det ger en bild av att den enskilde soldaten har ett behov av gemenskap och att ensamhet och övergivenhet skall undvikas genom deltagande i gudstjänst men också genom att sjunga tillsammans.

Sättet att formulera texterna och bönerna visar på en ambition att språkligt hitta till soldaten där han är och på så sätt tala till honom. Svaren på soldatens behov är alltså att läsa texter och be. Det finns, insprängt i helheten, inslag som går i linje med det kyrkligt orienterade tros- och livsperspektivet men står i kontrast med betoningen på läsning av bibeltexter och bön, som är kerygmatisk. Sammantaget är bilden av den enskilde soldaten att han är kristen. Även här är det en man, även om det i en förbön finns möjlighet att be för en kvinna. Det kristna budskapet

¹⁰⁷ Fältandaktsbok 1976, s. 48.

och livsåskådningssättet är artikulert men har i 1976 års utgåva fått en ekumenisk prägel och även öppnat upp för att var och en kan tolka bibeln på sitt eget sätt. Redaktörerna visar en medvetenhet om att det finns icke-kristna bland soldaterna i försvaret men ägnar dem inte någon särskild uppmärksamhet mer än att betona gemenskap. Enligt mitt förmenade möter fältandaktsboken 1976 riktlinjerna för själavårdsarbetet, att förmedla tröst och kraft, men riktar sig i slutändan bara till den enskilde soldaten om han är kristen. Formuleringarna om att möta andliga värden och ge vägledning i livsåskådningsfrågor skymtar i det språkliga tilltalet men får nästan inget utrymme i fältandaktsboken i sitt sätt att möta behoven.

3.3 Analys av 1987 års fältandaktsbok

1987 års utgåva är betydligt mindre i omfång och storlek. Den mäter 10,5 x 14,7 cm och har 86 sidor. Tanken var att den skulle komplettera 1976 års utgåva men att den skulle vara mindre kostsam och kunna delas ut frikostigt.¹⁰⁸ Disponeringen i fältandaktsboken börjar med några ord om fältandaktsbokens tillkomst följt av innehållsförteckning och förord. Därefter kommer *Fader vår*, *Välsignelsen och Trosbekännelsen*. Efter *Morgonbön* och *Aftonbön* i två ordningar kommer ordningar för *Söndagsgudstjänst*, *Nattvardsgudstjänst* och *Minnesstund*. Kapitlet *Ämnen* föreslår teman för kortare andakter med eftertanke på utvalda teman. *Bibelord* och *Böner* följs av *Psalmer* och *Psalmtree* samt Efterord. I fältandaktsboken finns dessutom kristna symboler tryckta i boken. Symbolerna, som är små och tecknade i tusch - föreställande kors, duvor, det allseende ögat, oljelampa med mera, anser jag inte ha kompetens att analysera ur ett själavårdande perspektiv så jag lämnar dessa utanför även om det är intressant att fundera över deras förekomst.

Vi påminner oss om de direktiv som gällde när 1987 års fältandaktsbok togs fram. 1980 formulerades följande; ”själavårdens uppgift att hjälpa den enskilde att uppleva trygghet. Själavårdens uppgift är även att belysa livssituationen utifrån den kristna livssynen.” 1983 stod det i Försvarets Författningssamling, ”den andliga verksamhetens ändamål är att upplysa och vägleda personalen i tros- och livsåskådningsfrågor”.¹⁰⁹ Här är det som jag tidigare nämnt av intresse att den kristna livssynen får plats i direktiven.

¹⁰⁸ Sandgren 1996, s. 11.

¹⁰⁹ Sandgren, 1996, s. 8.

3.3.1 Inledande och anvisande texter

Fältandaktsboken 1987 börjar med en presentation av de som tagit fram den och har efter en innehållsförteckning ett förord:

Denna andaktsbok är avsedd att vara en hjälp för den som enskilt eller tillsammans med andra vill fira andakt eller gudstjänst.¹¹⁰

Därtill kommer en anvisning till hur andaktsboken kan användas och här ska märkas att den som leder en gemensam andakt eller gudstjänst betecknas L och övriga betecknas A. I övrigt finns inga anvisningar eller undervisande texter. Det är således andaktsfirande och gudstjänst som är syftet med andaktsboken och som skall motsvara de formulerade direktiven.

3.3.2 Fältandaktsbokens texter och böner

Efter den äldre *Fader vår* och *Vår Fader* följer *Välsignelsen* och *Trosbekännelsen*. Dessa böner tillsammans med *Söndagsgudstjänst* och *Nattvardsgudstjänst* samt *Minnesstund*, som jag tolkar är avsedda att ledas av en präst, kommer som jag redovisade i avgränsningarna inte att analyseras. Då återstår *Morgonböner* och *Aftonböner* i två varianter. Därefter kommer andakter indelade efter *Ämnen* och dessa är: *Mitt liv*, *Glädje*, *De mina*, *Fred*, *När någon är i nöd*, *Ångest*, *Förlåtelse*, *Förtröstan*, *I dödens närhet*, *När någon har dött* samt *Livet efter detta*. Andakterna följer en återkommande form där Eftertanke, som inleder följs av Bibelord och en Bön och avslutas med en psalm. Efter andakterna på teman kommer *Bibelord* och *Böner*. Andakterna utgör den dominerande delen av fältandaktsboken.

I fältandaktsboken tolkar jag 29 bibelord, 11 texter benämnda eftertanke och 21 böner och det uttolkade arbetsmaterialet finns redovisat i bilaga 3. De texter som benämns eftertanke är samtliga texter med kristet innehåll och behandlas i analysen som böner. Eftersom det här inte finns dagliga andakter och att fältandaktsboken inte är så omfattande har jag gjort analysen på fältandaktsboken i en helhet.

Själv som träder fram i tolkningen är medvetet om döden och kan vara både en som tror, tvivlar eller som inte tror. Den egna synden och oron är närvarande tillsammans med plikttrogenheten samtidigt som tvivlet finns. I tolkandet har *tilliten* visat sig ta stor plats och

¹¹⁰ Fältandaktsbok 1987, (onummerad sida i början av boken).

artikuleras i en förvisning om att tillhöra Gud och att det ger trygghet och gemenskap. Guds kärlek, närvaro och omsorg och nåd ger ro och frid i förlåtelse, allt i stark medvetenhet om dödens närhet där Jesus möter i uppståndelsen. *Förtröstan*, som är svagare artikulerat kommer till uttryck i att Gud hjälper, frälser och lindar i ensamhet och förtvivlan. *Behoven* som träder fram önskan om förlåtelse och förbarmande både för egen del och för världen. Att genom att vara nära Gud få stillhet, beskydd och vara ett verktyg för Guds kärlek i världen och känna tröst och trygghet i dödens närhet.

Bönen ”Må Fadern som har skapat mig...” som är en morgonbön, är hämtad ur den katolska traditionen. ”Sannerligen är det tillbörligt...”, som är en bön till Maria, Gudaföderskan och ”Himmelske konung...” är båda ortodoxa böner och dessa exempel är inslag som jag tolkar är en anpassning till ett samhälle som blivit mer mångkulturellt.¹¹¹

3.3.3 Sammanfattning av Fältandaktsbok 1987

I 1987 års utgåva kan man inte läsa ut annat ur förordet än att det är en andaktsbok som skall vara till hjälp för den enskilde soldaten, ensam men kanske framförallt tillsammans med andra. I och med att fältandaktsboken har ett relativt stort fokus på andaktsformatet har jag tolkat det som att det finns en tanke bakom just formatet som sådant, att formatet i sig utgör ett verktyg för att skapa gemenskap i självvårdande syfte. Den idén skiljer sig från analysarbetets tolkningar och slutsatser i stort och kan ses som ett exempel på den divinatoriskt präglade interpretationen som jag nämnde i metodkapitlet 1.4.1. Den kristna livssynen som betonas i direktiven slår igenom i fältandaktsboken i det att det uteslutande är andakter med kristna texter och böner som inte har en öppning för andra livsåskådningar. Bönen *Okänd soldats bön*, som även finns i 1976 års fältandaktsbok, representerar en svagt troende eller sökande person men huvudlinjen i fältandaktsboken är riktad till en troende kristen man som är förtrogen med det kristna budskapet och praktiken.¹¹² Även här finns, i *När någon har dött* pronomenet kvinna som alternativ vilket visar att det manliga pronomenet alltså är förutsatt.¹¹³

Jag kan inte se annat än att som helhet är det rådande självvårdsperspektivet kerygmatiskt. De undervisande inslagen har visserligen fått stå tillbaka men i denna fältandaktsbok är det textläsning och bön i andaktsform som är det normativa verktyg som erbjuds. Genom att ta med

¹¹¹ Fältandaktsbok 1987, s.42–44.

¹¹² Fältandaktsbok 1987, s.43, Fältandaktsbok 1976, s. 18.

¹¹³ Fältandaktsbok 1987, s.39.

böner från andra kristna traditioner än den svenskyrkliga inkluderas fler kristna. Sammantaget är texterna valda utifrån en specifik situation som den tänkte soldaten befinner sig i men för att de ska fungera förutsätts en grundad förståelse för den kristna tron som inte kräver ett mer konfidenstillvänt, inbjudande och inlyssnande tilltal. Kanske har det att göra med att fältandaktsboken är mindre omfattande och därmed inte haft utrymme att inkludera texter med mer inkludering av individuella perspektiv.

3.4 Analys av 2008 års fältandaktsbok

Fältandaktsboken 2008 är storleksmässigt likvärdig 1987 års upplaga men med 136 sidor. Fältandaktsbokens disposition är: *Inledning* följt av *Förord*, *Korum - andakt & gudstjänster*. Därefter följer *Böner*, *Böner vid kris och katastrof*, *Ekumeniskt material*, *Psalmer*, *Psaltarpsalmer*, *För internationell och ekumenisk samverkan*, *Texter för eftertanke* och slutligen *Interreligiöst material*. Inför framtagningen av Fältandaktsboken 2008 hade beslut om nya direktiv fattats om den militära själavården. Som jag redovisat i kapitel 1.3.4 Militär själavård, skrivs det 1997 att, ”själavårdsverksamheten i Försvarmakten syftar till att vägleda och upplysa personalen i tros- och livsåskådningsfrågor [...] genom personliga samtal, bikt, gudstjänster, undervisning och upplysning.”¹¹⁴ Slutligen står det i Försvarmaktens policy från 2001 att; ”All militär själavård inom Försvarmakten [...] utgår från den religiösa mångfald som finns i landet. [...] Den militära själavården syftar till att ge möjlighet till var och en inom Försvarmakten att utöva sin religion.”¹¹⁵

3.4.1 Inledande och anvisande texter

Först, på pärmens insida i fältandaktsboken, hittar man anvisningar. Där står bland annat P för pastor, L för lektor och A för alla. Noterbart är att P aldrig förekommer i ordningar för andakt och gudstjänst eller liknande i Fältandaktsboken 2008.¹¹⁶ Den därpå följande *Inledning*, av dåvarande fältprost Sten Elmberg, ger en inblick i hur man tänkt när man tagit fram denna fältandaktsbok:

Denna fältandaktsbok, som ersätter 1987 års utgåva, är anpassad för att kunna stödja ett mångkulturellt samhälle i Försvarmakten. Den ges ut på svenska språket för att det är det gemensamma språket inom försvarets enheter. Däremot har boken kompletterats med material på

¹¹⁴ Sandgren, 1996, s. 8.

¹¹⁵ Militär Själavård 2001, s. 6.

¹¹⁶ Fältandaktsboken 2008, (på pärmens insida i början av boken).

engelska för internationell tjänst. Detta för att det idag sker mycket utvecklad samverkan nationer emellan.

Alltjämt består vår nation mestadels av kristna bekännare, vilket gör att huvudinnehållet är kristet. Det kristna materialet har bearbetats så att det vilar på ekumenisk grund som arbetats fram kyrkorna emellan. Materialet från andra religioner är begränsat men vill ändå markera öppenhet till religionsfrihet [...]

Fältandaktsboken förutsätts vara smidig för att kunna användas enskilt men också i grupp. Den kan därför inte rymma allt. För att fullt ut kunna utöva sitt trosliv blir det var och ens eget ansvar att komplettera boken med det material som inte ryms i denna utgåva.

Må denna bok få ge vägledning, stöd och trygghet för den personliga övertygelsen.¹¹⁷

I förordet av dåvarande Överbefälhavare Håkan Syrén står att läsa:

Alla medarbetare i Försvarsmakten - oavsett livsåskådning eller religiös tillhörighet - skall kunna utöva sin religion och söka stöd i en inre övertygelse i stunder av allvar, sorg, motgångar och utmaningar. [...] Texter på engelska underlättar själavårdande samvaro och korum med deltagare från olika nationer i samband med gemensamma insatser. Fältandaktsboken ger vägledning och stöd i samband med enskild eftertanke och vid gemensam andakt. Den har därför en given plats i såväl den personliga utrustningen som vid alla våra verksamhetsställen.¹¹⁸

Utöver dessa texter finns det ingen mer anvisande eller undervisande text när det gäller den kristna delen. Däremot så är det, som jag tolkar det, insprängt undervisande text när man kommer till Sikhism i det interreligiösa materialet som jag kommer att analysera senare i detta kapitel.

3.4.2 Fältandaktsbokens texter och böner

Inför den tolkning som förestår skall det påpekas att urvalet av texter och böner i denna utgåva verkar vara präglad av det som står i Elmbergs *Inledning*, att det är upp till var och en att själv sörja för att komplettera fältandaktsboken med det material som den enskilde soldaten behöver. Därmed blir urvalet av texter och böner något av ett smörgåsbord av olika kristna traditioner.

¹¹⁷ Fältandaktsboken 2008, s. 5.

¹¹⁸ Fältandaktsboken 2008, s. 11.

Exempelvis samsas Franciskus bön, Heliga Birgittas bön, Hell dig Maria och Sinnesrobönen sida vid sida.

12 bibeltexter, 18 böner och 11 texter benämnda eftertanke, samtliga i kristen tradition är huvuddelen av fältandaktsboken. *Psaltarpsalmer* är de bibeltexterna som utgör det av redaktörerna valda texterna. I *Texter för eftertanke* är materialet både religiöst och profant men huvuddelen pekar mot en Gud, inte nödvändigtvis en kristen. Avsnittet *Ekumeniskt material* består av Vår Fader, Trosbekännelsen, Välsignelsen och Tio Guds bud visar på att redaktörerna tänkt sig att ekumeniskt material behövs. Hur de ekumeniska anspråken kommer till sin rätt med dessa inslag är något man kan diskutera. De flesta gudstjänsterna är, som jag tolkar det, utformade för en präst att leda och dessa tar jag i linje med avgränsningarna inte med. Däremot tycks mig ordningarna för *Morgonbön 2* och *Aftonbön 2* vara mer av lekmanakarakter och ingår i analysen tillsammans med *Böner, Böner vid kris och katastrof, Psaltarpsalmer och Texter för eftertanke* när det gäller den svenska kristna delen.

Tolkningen av texter och böner som jag här redovisar bygger på det uttolkade arbetsmaterialet och som sammanställts i bilaga 4. I delen som är svenskspråkig och kristen är *självet* inte så artikulert. Det som kan uttolkas är å ena sidan självet som glatt och å andra sidan medvetenhet om döden. *Tilliten* kretsar kring att Gud som livets källa och ljus är den som räddar, beskyddar, förlåter och ger ro. *Förtröstan* är mindre förekommande men där finns en tyngd mot nåden i dödens närhet. *Behoven* är i huvudsak inriktade på att söka Gud, att med Guds kärlek och medkänsla i våra hjärtan på olika sätt älska nästan och arbeta för en fredligare värld och mot förtryck och krigets fador. Jag tolkar det som att de böner som valts av redaktörerna är valda för att i någon mån tilltala många olika kristna traditioner. De talar inte starkt till soldatens specifika situation eller har undervisande eller förkunnande inslag av normativ kerygmatiske art. Snarare är själavårdsperspektivet, om det finns, av arten kyrkligt orienterad tros- och livsvägledning. Avsaknaden av ett inlyssnande tilltal som hade kunnat tolkas i ett tydligare *själv* gör dock det perspektivet svagt.

I delen som är *För internationell och ekumenisk samverkan* finns tre psalmer som åtföljs av två böner. Inte heller här finns ett tydligt uttryckt *själv* utan de präglas av *tillit* till Gud som beskyddare i hans allsmäktighet. De *behov* som adresseras är beskydd och vägledning och att Gud ska hjälpa mänskligheten att arbeta för fred.

I avdelningen Interreligiöst material representeras andra religioner av *Buddism*, *Islam*, *Judendom* och *Sikhism*. De fyra första världsreligionernas texter är som jag förstår det texter som utgör något slags kärna i respektive religion. Jag saknar tillräcklig förförståelse att dra mer långtgående slutsatser men kan konstatera att texterna ofta saknar ett tydligt *själv*. Texterna för Islam och Judendom har en stark *tillit* på att Gud finns och är den enda Guden och att den som har den trostillhörigheten skall bekänna och tillbe. Vajrasattvamantrat i buddismen uttrycker olika *behov* om renhet, fulländning och befrielse.

De utvalda religionerna representeras av böner och texter utan informativ eller undervisande text som förklaring utom Sikhism där det är svårt för mig att säkert urskilja vad som är Sikhistiskt religiöst material och vad som är förklarande och undervisande text även om jag tolkar mycket av det som just undervisande.¹¹⁹ Sikhismens böner om jag tolkat rätt uttrycker ett *själv* som är oroligt, en *tillit* till en Gud som tar bort sorg och skyddar, en *förtröstan* på att finna Gud och en väg bort från sorg genom meditation och ett *behov* att finna ro.

3.4.3 Sammanfattning av Fältandaktsbok 2008

Ur de inledande och anvisande texterna i 2008 års fältandaktsbok finns en tydlig inriktning till att Försvarsmakten består av människor som lever i ett mångkulturellt samhälle. Den enskilde soldaten förutsätts kunna svenska men ses inte uteslutande som kristen. Dock riktar sig fältandaktsboken mest till en kristen soldat och det förklaras med; ”Alltjämt består vår nation mestadels av kristna bekännare...”¹²⁰ I relation till resonemangen i kapitel 2 i denna uppsats är det dock tveksamt om svensken verkligen är *bekännande* kristen. Överbefälhavarens förord öppnar för en bredare inkludering i orden, ” ... vägledning och stöd i samband med enskild eftertanke och vid gemensam andakt”.¹²¹ Att han använder just formuleringen *eftertanke* öppnar just för att det inte måste handla om tro.

Bilden av den enskilde soldaten som träder fram är en kristen person vars tro verkar tillhöra någon dominerande kristen tradition. Tron är mer förskjuten till det privata och soldaten uppmuntras att ta ansvar för den egna utövningen av sin tro, oavsett religion. I det fall det finns en kristen tro är *självet* en som är glad och trygg trots medvetenheten om dödens närhet. *Tilliten* till Gud som barmhärtig, god och förlåtande och nådefull är stark och *förtröstan* på Gud som

¹¹⁹ Fältandaktsboken 2008, s. 135.

¹²⁰ Fältandaktsboken 2008, s. 5.

¹²¹ Fältandaktsboken 2008, s. 11.

hjälpare i nöden och Jesus som i kärlek visar vägen genom död till liv är närvarande. *Behovet* hos den enskilde soldaten är en önskan om att vara nära Gud.

Med tanke på att materialet i *Fältandaktsboken 2008* inte ses som fullödigt när det gäller att tillgodose den enskilde soldatens möjlighet att utöva sitt trosliv utan förutsätter en egen komplettering är det också svårt att göra en bedömning på det självvårdande perspektivet. Kanske är det kyrkligt orienterad tros- och livsvägledning som ändå finns i bakgrunden då det mesta av materialet ändå pekar mot Gud.

Det interreligiösa materialet ska markera öppenhet till religionsfrihet men oavsett religiös tillhörighet ligger nu ansvaret för att utöva sitt trosliv på den enskilde. Den interreligiösa markeringen är med sitt ringa omfång i mitt tycke bara en markering vilket Elmberg också tillstår i sin Inledning. Den utövande buddisten eller en troende i någon av de andra religionerna klarar förmodligen sin andliga vård lika bra utan *fältandaktsboken*. Förekomsten av interreligiöst material kanske är praktisk användbart i ett oplanerat möte med människor av annan trostillhörighet och skulle kunna motiveras av den anledningen.

4. Jämförelse av de analyserade fältandaktsböckerna

Det som man måste påminna sig när man studerar just *fältandaktsböcker* är deras syfte och i vilket sammanhang de är avsedda att brukas i självvårdande syfte. En soldat i fredstid befinner sig inte i direkt fara men övas för strid där närheten till döden är påtaglig. Den egna döden, de anhörigas situation i krig och krigets offer i skadade och förföljda. Detta innebär att behoven ofta uttrycks i relation till det. Behoven som kommer till uttryck är annars, som jag läser det mycket i linje med de behov som traditionellt uttrycks i bön. I läsningen och tolkningen av alla fyra *fältandaktsböcker* är dock döden och krigets konsekvenser närvarande på många sätt även om de blir svagare med tiden.

I *fältandaktsboken 1960* ser vi att den soldat som *andaktsboken* riktar sig till är en kristen man vars behov av det syndiga, svaga och oroliga självet möts med en kerygmatiskt präglad självvård där bibelordet och bönen är sättet att tackla den utsatta situationen. Bilden av soldaten är att han är starkt troende och äger en förståelse för den kristna teologin. Han är tacksam för att den tillit han sätter till Gud ger honom tröst och frälsning. I den kerygmatiska hållningen finns en stark betoning på undervisning och daglig bön.

I fältandaktsboken från 1976 möter vi en soldatbild som inte en homogen utan öppnar sig mot olika livssituationer. Kriget är inte lika närvarande utan det finns mer av vardagsfunderingar i de uttryckta behoven. Redaktörerna har tänkt sig honom som kristen men relationen till tro och Gud är dels mer inkluderande och ekumenisk och dels finns inslag av tvivel och icke-tro. Texterna möter soldaten med ett vardagligare språk och är mer inlyssnande och det drar mot ett mer kyrkoorienterad och tros- och livsåskådningsperspektiv även om de dagliga bönerna fortfarande har kvar drag av det kerygmatiske.

Fältandaktsboken från 1987 är tänkt att vara mer tillgänglig och trycks i större upplaga för att nå fler. Det innebär att den är tunnare, de dagliga andakterna har försvunnit. Bilden av soldaten är alltjämt man och kristen och tilltalet har tagit ett steg tillbaka från det mer konfidensinriktade kyrkoorienterade tros- och livsåskådningsperspektivet till ett mer kerygmatiske perspektiv med normativ och deduktiv hållning. Detta stärker bilden av soldaten som förankrad i sin kristna tro. Detta är också i linje med det direktivet 1980 att själavården skall ”belysa livssituationen utifrån den kristna livssynen”, en tydligt kristen formulering som inte fanns med i direktivet 1975.

I Fältandaktsboken 2008 har konsekvensen av skiljandet av kyrka och stat fått genomslag. Fältandaktsboken bild av soldaten är nu på ytan anpassad till ett mångkulturellt samhälle och pluralistiskt religionstillhörighet. I stora delar är dock bilden av soldaten alltjämt kristen och det interreligiösa finns bara som en markering. Soldatens behov är svagt artikulerade och texter och böner är mer av en samling av standardmaterial från olika kristna traditioner. Soldaten är uppmanad att själv se till att ha det material som hen behöver för sin trosutövning. Det finns inget undervisande material och bibeltexterna från Psaltaren tillsammans med böner från många olika kristna traditioner tycker jag visar att även här förutsätts en kristen tro med god teologisk förankring. Själavårdsperspektivet är därför i någon mån kerygmatiske men är spretigt och har egentligen enligt min åsikt inte en tydlig själavårdande hållning.

Trots att det i två fältandaktsböcker finns kvinnliga pronomen nämnda, om än som alternativ, så är kvinnor i egentlig mening inte inkluderade. Bilden av enskilde soldaten är således en kristen man som med hjälp av bibeltexter och böner får trygghet och ro i svåra tider genom att i enskildhet eller tillsammans med andra hålla andakt. I 1976 års fältandaktsbok valdes texter utifrån att redaktörerna öppnat den bilden med fler nyanser. Soldaten är fortfarande i huvudsak kristen men här finns plats för att vara tvivlande och annorlunda och språket signalerar en inkludering utanför den kristet förankrade gruppen. Fältandaktsboken 1987 innebar en reträtt

till en mindre personligt inriktad och inlyssnande text men med andaktsgemenskap som framträdande verktyg. Det tyder på att redaktörerna ser 1987 års soldat återigen som förankrat kristen och utan personliga drag. I 2008 års upplaga har man i mitt tycke helt släppt ambitionen att söka den enskilde soldatens personliga behov och är närmast allmänt världs-kristen i sitt tilltal. I samtliga fältandaktsböcker finns ett fåtal bilder av den enskilde soldaten som en med svag eller obefintlig tro men det tas det ingen större hänsyn till. Min läsning av Thurffjell och slutsatserna jag dragit från World Values Survey visar att, trots att majoriteten av svenskarna var medlemmar i svenska kyrkan under 60-talet och en bit in på 70-talet, var den bekännande och kyrkligt aktive kristne soldaten troligen i minoritet.

5. Slutsatser och diskussion

Titeln på uppsatsen är *Fältandaktsboken - den Militära Själavårdens sista utpost*. Med det menar jag att, när den enskilde soldaten befinner sig i en svår situation och ingen präst finns att tillgå och är utlämnad till sig själv eller bara har sin stridsparskamrat eller grupp att söka stöd hos, är hen hänvisad till fältandaktsboken för att få vägledning i andliga och livsåskådningsfrågor. Frågan är då om fältandaktsboken erbjuder ett sådant stöd. Jag menar att den inte gör det. Utifrån den omvärldsanalys jag utgått ifrån är det bara ett fåtal soldater som faktiskt skulle ha hjälp av den eftersom andaktsböckerna i huvudsak är utpräglat kristna om än med varierande tilltal och själavårdsperspektiv. Ett intressant forskningsuppslag vore att fråga soldater från olika tidsperioder om de använt sig av fältandaktsboken och hur de i så fall upplevt att den fungerar.

Bilden av soldaten är som jag visat i huvudsak en kristen person som tror och är förankrad i teologin. Behoven är kanske på förhand ändå självklara givet den situation det innebär att vara soldat i dödens närhet och långt från sina nära. Att fältandaktsböckerna, i synnerhet den från 1976 som ju ändå öppnar sig mer, inte i större utsträckning har med texter av ickekonfessionellt slag är ändå anmärkningsvärt med tanke på de människor som de faktiskt riktar sig till. Jag anser att det visar på bristande kunskap eller ointresse för den enskilde soldatens religiositet. Eller så är det så som Thurffjell skrev att den postsekulära svensken "...kanske till och med ber till Jesus ibland när det kniper, men som aldrig skulle drömma om att kalla sig själva för kristna...".¹²² Det sättet att resonera är ju också det som varit utgångspunkten i två av

¹²² Thurffjell 2015, s. 66.

uppsatserna som har skrivits om militär själavård och som bygger på talesättet; *Det finns inga ateister i en skyttegrav.*

Förutvarande Fältprost Sten Elmberg skriver i Försvarets skrifter *Militär själavård 1998-2008* att "Försvarets makten har alltid värnat om att den enskilde; soldaten och officeren ska beredas möjlighet till att leva i sin övertygelse" och förklarar sedan att därför har en ny fältandaktsbok tagits fram för var och en att använda.¹²³ Som jag visat har innehållet i Fältandaktsboken 2008 stark övervikt på den kristna tron, om än världs-kristen i sin ambition, medan det interreligiösa innehållet mer kan ses som en gest av inkludering. Elmberg själv skall inte lastas här tycker jag, snarare Försvarets makten som har lämnat frågan om själavård i händerna på redaktörerna som i huvudsak är från Svenska kyrkan. En aktiv hållning från Försvarets makten hade varit på sin plats. En hållning som faktiskt sätter den enskilde soldaten i centrum och på allvar tar dennes konfession eller icke-konfession på allvar. Detta resonemang har även Svensson berört när han ställer den militära själavården mot Försvarets värdegrund och är kritisk till själavården inom Försvarets makten, som är utpräglat kristen.¹²⁴ Sandgren har i sin tur undersökt attityder till den militära själavården och funnit att den uttalat kristna soldaten i likhet med svensken i Thurffjells undersökning om svenskens postkristna hållning är en minoritet. Att fältandaktsböckernas innehåll genomgående är kristet kan troligen inte bara förklaras av, som Elmberg gör, att majoriteten är kristet bekännande. Här finns det uppslag att titta på relationen mellan Svenska kyrkan och Försvarets makten ur ett maktperspektiv.

Nu en kort diskussion om min metod i relation till resultatet. Att med hjälp av Okkenhaugs själavårdsperspektiv försöka se vilken bild av soldaten som redaktörerna har haft anser jag har varit berikande. Att den kerygmatiske perspektivet är så starkt kan bero på att det i text säkert är svårt att "lyssna in" konfidenten i själavårdandet. Detta innebär inte att ett annat själavårdande perspektiv är möjligt att ha. 1976 års utgåva gör ett försök med att hitta olika sätt att tala om livet och tron men det är utrymmeskrävande och i slutändan är det ändå alltid någon som inte är inkluderad. Vad gäller den hermeneutiska metoden kan jag konstatera att jag försökt att tolka delar i samspel med helheten. Det innebär att den redovisade tolkningen i flera steg reducerats till ett som jag anser dominerande helhetsintryck. Här kan många nyanser försvunnit. Tolkningarna i sig kan ifrågasättas på detaljnivå eller i hur jag sammanställt och kondenserat

¹²³ Elmberg 2009, s. 20.

¹²⁴ Svensson 2017, s. 37.

dem. Man kan också diskutera huruvida redaktörerna sett soldaten som förankrat kristen eller om de velat väcka soldatens relation till Gud med genom att leda soldaten att tolka sitt liv i kristna förtecken. Med mitt metodval och mitt sätt att använda metoden och den begreppsapparatur jag har skapat har jag nått fram till ett resultat. Jag redovisar inte en sanning men jag anser att mitt resultat är en underbyggd bild av det material som jag tolkat.

När jag funderar över hur en framtida fältandaktsbok ska se ut så tänker jag inte på en ny bok. Jag lyssnar, som en del av mitt personliga andaktsliv, på andakter och andra slag av poddar. *Morgonandakten*, *Tankar för dagen*, båda i Sveriges Radio men också andakts-appar som *Pray as you go* har vidgat mitt eget sätt att utveckla andlighet och det har blivit en del av min vardag. Med denna erfarenhet som bakgrund ser jag att framtidens fältandaktsbok blir en fältandakts-app alternativt i någon annan digital form där både text, ljud och bild kan vara det som den enskilde soldaten använder för att både finna ro, tröst och undervisning men också utvecklande för sitt andliga och själsliga liv. Det digitala formatet måste självklart anpassas till de säkerhetsreglementen som Försvarmakten kräver men jag är övertygad att den anpassningen är möjlig. En sådan lösning skulle innebära att den öppning mot andra religioner som antyds i fältandaktsboken från 2008 skulle få fullt genomslag. Oavsett tro, eller för den delen inte tro, skulle innehållet kunna formas så att det finns något för så gott som alla i sann ekumenisk, religionsöverskridande och till och med sekulär anda - allt i religionsfrihetens namn. Frihet från religion om man så vill men också frihet till religion för den som vill det. Denna lösning, som jag tror är framtidens, går helt i linje med att Försvarmakten numer rekryterar själavårdande personal med olika bakgrund och religiositet. Alla som arbetar inom försvaret, både i Sverige och i internationell tjänst har samma rätt till själavård oavsett om man tror att man har en själ eller inte. En sådan lösning skulle kanske göra Svenska kyrkan mindre inflytelserik när det gäller själavården i Försvarmakten men det skulle göra den enskilde soldaten mer inkluderad.

6. Litteraturlista

Tryckta källor

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj. 2017. *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Stockholm: Studentlitteratur AB

Elmberg, Sten. 2009. *Militär själavård 1998–2008. Ett decennium med stora förändringar*. Stockholm: Försvarsmakten

Elmberg, Sten. 2010. *Militär själavård*. Stockholm: Försvarsmakten

Fältandaktsbok. 1960. Stockholm: Diakonistyrelsens Bokförlag

Fältandaktsbok. 1976. Stockholm: Försvarsstabens personalvårdsbyrå

Fältandaktsbok. 1987. Stockholm: Överbefälhavaren

Fältandaktsboken. 2008. Stockholm: Verbum: Försvarsmakten

Gadamer, Hans Georg. 1997. *Sanning och metod i urval*. Bokförlaget Daidalos AB: Göteborg

Gudmundsson, David. 2014. *Konfessionell krigsmakt: predikan och bön i den svenska armén 1611–1721*. Malmö: Universus Academic Press

Hansson, Klas. 2016. *Kyrkan i fält: fältpräster i det svenska försvaret - organisation, principer och konflikter i ekumenisk belysning sedan 1900*. Skellefteå: Artos & Norma Bokförlag.

Långström, Carl-Einar. 1997. *Som det var och som det blev: Själavårdens utveckling inom Försvarsmakten 1937–1997*. Stockholm: Försvarsmakten

Militär själavård. 2001. *Policy samt Riktlinjer/instruktioner*. Stockholm: Försvarsmakten Högkvarteret

Modéus, Fredrik. 2015. *Gudstjänstgemenskap i folkkyrkan - ett studium av gudstjänstgemenskapens identitet och ställning i Svenska kyrkan*. Stockholm: Verbum AB

Okkenhaug, Berit. 2004. *Själavård - en grundbok*. Örebro: Libris.

Thurfjell, David. 2015. *Det gudlösa folket: De postkristna svenskarna och religionen*. Stockholm: Molin & Sorgenfrei

Uppsatser

Eriksson, Johan. 2018. "*Det finns inga ateister i ett skyttevärn*": En studie av predikningar för den svenska armén 1904–1943. Examineraande uppsats.

Ämneslärarprogrammet/Jönköpings universitet.

Farholt, Charlotte. 2010. *Svensk militär själavård. Den svenska militära själavårdens organisation 1892–2008 samt en komparativ studie av Fältandaktsböckerna 1893, 1940 och 2008*. Kandidatuppsats. Institutionen för kultur och kommunikation/ Linköpings Universitet

Granath, Simon. 2016. *Uppdrag själavård - Svenska fältprästers själavårdande arbete i Afghanistan 2002–2014*. Kandidatuppsats. Centrum för Teologi och Religionsvetenskap/Lunds universitet

Sandgren, Per Anders. 1996. "*Det är bra med en präst liksom*": En undersökning kring några förutsättningar för andlig vård vid militära förband. Licentiatuppsats. Teologiska institutionen/Lunds universitet.

Svensson, Arvid. 2017. "*Det finns inga ateister i skyttegravarna*": Den militära själavårdens roll i dagens svenska försvarsmakt. Kandidatuppsats. Religionsvetenskap/Linnéuniversitetet Kalmar/Växjö

Källor från internet

Försvarmaktens hemsida, Personalförsörjning med plikt,

<https://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/varnplikt/personalforsorjning-med-plikt/> (hämtad 2021-03-06)

Försvarmakten hemsida, Värnplikten genom åren,

<https://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/var-historia/artiklar/varnplikt-under-109-ar/> (hämtad 2021-03-06)

NE, Nationalencyklopedin:

förtröstan; <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/förtröstan> (hämtad 2021-01-14)

själavård; <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/själavård> (hämtad 2021-01-14)

tillit; <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/tillit> (hämtad 2021-01-14)

önskan; <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/önskan> (hämtad 2021-01-14)

Svenska kyrkan, konfirmationsstatistik. <https://www.svenskakyrkan.se/statistik>

Vetenskapsradion historia, SR-play, <https://sverigesradio.se/avsnitt/1638545> (hämtad 2021-01-14)

World Values Service. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>

Sökkategorier: Aktiv medlem i religiös organisation, religiös person, tror på Gud, får tröst och styrka av religion. (hämtad 2021-03-06)

7. Bilagor

Bilaga 1

Sammanställning av tolkade texter Fältandaktsboken 1960

Nedan sammanställer jag tolkningen av de dagliga andakterna under respektive kategori:

självet; syndig, nedtyngd, dödlig, sorg, vilsenhet, orolig, splittrad, glad och jublande, som får i hans vård, tacksam, uppfylld av Guds själ, vi äro stoft, trött vilse, tacksam, att inte förstå Guds storhet, Guds barn, samvetstyngd, utmattad, tacksamhet för ordet och generös barmhärtighet, inget utan Gud, svag och oduglig, inte värdig

tillit; som god, trofast och rättfärdig, tillit till nåd, befrielse från nöd och ångest, förlåtelse och frälsning, omsorgsfull, trygghet, evig, som en borg, allsmäktig, förlossare från graven, som en förbarmande fader för barnen, tröstare, att han kan och vill hela, att han ser och hjälper syndaren, att han välsignar de dagliga sysslorna, för frälsningen i nattvarden, att han tar emot,

förtröstan; att han ska ingripa, skydda, rädda, leda rätt, att förlåta, på hans mäktiga hjälp,

behovet/önskan; godhet och nåd, vägledning och förlåtelse, hjälp i nöd och ångest, om skydd, om styrka, om villighet inför Gud, trygghet, ro, närhet till Gud, att få tacka Gud, bli uppfylld, glädje och frid, att be och knäfalla, att inte förledas, att tjäna Gud, ska genomtränga forskansningar (krigsmetafor), Guds rike, villiga hjärtan, fasthet i tron, att bli mättad och otörstig, helad, barmhärtighet, villighet att lyssna, att lita på Gud, närvaro för att inte tvivla, att Jesus är ljuset på vägen som vägleder i livet till den eviga hamnen, om att slippa hunger och fattigdom, att få det dagliga brödet för själen, att vara flitig och trogen, uppståndelse, mod att göra stora ting (att tjäna Gud), styrka att kämpa trons strider, att få prisa Gud som ger seger, att jag ska bekänna Gud för kamraterna och inte känna fruktan för dem, att bli upptänd till kärlek till Gud, att trösta, förstå älska sin nästa, önskan om att förlåta och bli förlåten, att vara någon i Guds tjänst, önskan om gemenskap, mod och vilja att gå i nattvard.

Nedan presenterar jag sammanställning av tolkningen av Tematiska texter och böner i respektive kategori:

självet; plikttrogen och kärleksfull, värdefull för Gud, i nöd och förmörkad av sorg, misströstan och fruktan, trötthet och uppgivenhet, bekymrad, den egna bördans ringhet i jämförelse med Jesus börda, medvetenhet om den egna dödligheten, oro i hjärtat, utan vila efter arbetet, orolig, ovisshet, kraftlös, rådvill och hjälplös,

Bilaga 1

tillit; Herrens skyddar och bevarar, att möta sina kära inför Gud i bön, att familjen är förenad med Herrens hjälp, att Herren ser dig och har omsorg om dig, att döden inte är slutet, i överlämnandet till Gud, vad som än händer är det Herrens vilja, Herren som herde som ger ro, vila och vägledning, skydd i mörkret, tröst, segerhopp, godhet och nåd, evigt liv, på Herrens kraft och omsorg, förbarmande, Gud bär våra smärtor, till Guds plan, att tron räcker, den kommande härligheten, Guds frid skall bevara oss, att höra till Gud, att ångesten drabbar utan Gud men i honom är jag trygg, evigt liv i sonen genom tron på honom, i Guds nåd och trofasthet, Guds förbarmande, att vi lever och dör för Herren, i uppståndelsen och segern över döden, att Gud tänker på mig, i att Gud väljer åt mig, att vi hör samman med Gud och genom tro är oskiljaktiga, att Gud är med i allt svårt och skyddar mig, Herrens nåd är nog, att Herren hör bön, att Gud ensam kan förtaga det som är ont i världen, att Gud kan finnas en väg när människan är rådlös,

förtröstan; på Gud som räddar undan faror av alla slag, att komma oskadd ur strid, på nåd för egen del, barmhärtighet över de nära, att Herren är Gud, Gud är med mig, på att Gud leder dem som har omsorg om mig, att Gud är trofast, på hoppet genom Gud,

behovet/önskan; om att redligt vara plikttrogen Gud och fädernearvet, om skydd för de närstående, fred, glädje och fred och återseende, mod och styrka att vara plikttrogen, slippa skam samt befrielse i rättfärdighet, stöd och frälsning, nåd, skydd mot fiender och förföljare, att liksom Jesus var övergiven på korset kan vara en förebild i nöden och söka hjälp hos Gud, hjälp att orka, vägledning, iver att likna Jesus och villigt utstå allt, förbarmande, stöd i smärta, tröst och kraft, att inte tvivla på meningen med det egna livet, att förstå att jag är välsignad, om ro om så bara själens, att nå frid genom tankarnas samtal med Gud, att Gud skall be för mig och vara nära, att få komma till Gud, att få bli hämtad, att Gud ska ta han om de närstående, att få vara kvar i Gud oavsett vad som händer, att Gud är trofast, att Gud är med de som dött och deras anhöriga och de sårade, om att vara redo i den sista stunden, om ödmjukhet, om fred och välstånd i världen, att folket (det svenska) skall törsta efter ordet, om att känna och bära ansvar för världen, att tron ska ge kraft och hopp, bryta självskhetens sinne, om hjälp till kropp och själ, att Gud skall uppfylla tomrummet efter de avlidna och ge dem hopp och tröst,

Bilaga 2

Sammanställning av tolkade texter Fältandaktsbok 1976

Sammanställning av Korta böner under respektive kategori

självet; rädd, osäker, glad, syndig, tvivlande tro,

tillit; Gud som god,

förtröstan; på Herren som hjälpare, vägledare nådefull

behovet/önskan; omsorg, trygghet, hjälp och välgång, att vara god, ihågkommen och villig att gå Guds vägar, önskan om nåd och förlåtelse

Sammanfattning av tolkningar av Mitt eget liv

självet; tvivlar på Guds existens, ångestfylld, ensam, övergiven, underlägsen, utanför bitter, rädlös, trött, självömkande, plågad av tankar och minnen, spänd, sömnlös, tacksam för livet, för gåvorna, medveten om egna brister

tillit; att Guds vägar leder rätt, till Guds löfte i tro på hans ord, till att Gud är skaparen, till Herrens kunskap om min framtid, till Jesus och Gud som förstående och vägledande, till Guds förmåga att hjälpa, Gudomlig försyn

förtröstan; på Gud, på hans löfte, på Gud som hjälpare och vägledare, på att Gud finns och svarar på bön, på att få höra Guds röst, att Jesus förstår ensamheten, att tro på Guds löfte

behovet/önskan; närhet och kontakt med Gud, vara accepterad och tillhöra Gud, att få tjäna Gud, om visshet, om att tro och lita på Gud och att Gud hjälper i ångest och ensamhet, att Gud hör och intervenerar i den svåra livsångesten, önskan om att något kan ge kraft att orka, Guds kärlek och trofasthet, om gemenskap med Gud ur ensamheten, om att tjäna och vara ett språkrör, slippa kval, om frid, trygghet, förbarmande, om att dela med sig, om hjälp att tro på Guds löfte

Sammanställning av tolkningar av Familj och samhälle

självet; familjefar och make, tacksam för nåden i Gud, tacksam för kärleken i livet, förälder, sexuellt avvikande, kärlekslängtande, tvivel kring att ha en plats som människa i Guds ögon, tvivel om mening med livet, fosterländskt och rojalistiskt medvetande om det omgivande samhället, en del i kyrkan

Bilaga 2

tillit; att Gud är skapare och allas Gud och är nära de anhöriga och är Gud för de egna barnen, att ens barn är också guds barn, tilliten svagt artikulera i bönen om sexuell avvikande men stark i fosterlandsbönen

förtröstan; att få återse de anhöriga, på en framtid med makan, på att Gud förlåter och införlivar i gemenskapen, förtröstan svagare i den tillitsstarka fosterlandsbönen

behovet/önskan; närhet, hjälp och skydd för de anhöriga, hjälp att undvika skadlig själviskhet, vägledning, mening, omsorg, hjälp och skydd för landet och de styrande

Sammanställning av tolkningar av Vid sjukdom

självet; svag, trött, plågad av sjukdom, orolig, otålig, sömnlös, rädd, oviss i händer på andra, ensamt, medlidande med sjuk

tillit; Gud som Fadern, till Guds löfte om bönhörelse, Jesus som botar och hjälper och frälser, på återseende i tacksamhet, på tryggheten hos Gud, på Guds trofasthet och hjälp, på Gud som förmedlare av vishet, och räddning i faror och mörker, att Jesus ber för oss och bär våra sjukdomar,

förtröstan; Gud hjälper och är barmhärtig, Gud tröstar och hör bön, på hoppet genom Gud, att Gud finns i svåra stunder, att Herren kommer i natten, att Gud är tålmodig och accepterar oss i svaghet, svagt artikulera i förbön för den sjuke,

behovet/önskan; att bli bönhörd, om kraft och tröst, att inte bli bortglömd, välsignelse och vila, befrielse från plågor och otålighet, om att få se Guds ansikte, om vägledning för de som vårdar, att slippa rädsla att Gud ska tala och vaka, om att få vara svag men att känna tillit och mötas av tålmod från Gud, att Jesus kan bota till liv i detta och i evighet,

Sammanställning av tolkningar av I dödens närhet

självet; oviss, döende och maktlös, kraftlös, ny inför Gud - att det finns en Gud, plikttrogen, orädd i döden, omsorg om den döende i den svåra tid som det innebär

tillit; vissheten att Jesus tar emot i döden och följer på den okända vägen, att Herren hjälper och vägleder, Jesus som dödens besegrare, till Fadern som barmhärtig, att inget kan hindra Guds händer att fatta oss,

förtröstan; att brister i livet inte skall tynga, att Gud ger tröst åt de som tår nära, att det goda man gjort ska gro, på Herrens ankomst, att Gud tar emot trots allt,

Bilaga 2

behovet/önskan; att Jesus tar emot efter döden och tröstar de anhöriga, att Jesus ska välja i dödens närhet, att Gud tar emot trots tidigare bortvändhet från Gud, att få komma till Gud efter döden, tröst och närhet genom den helige anden, hjälp i svår tid, att den döende skall bli förlåten och emottagen.

Sammanställning av tolkningar av Fred och frihet

självet; omsorgsfull och medveten om världen och världspolitiken, världens fördomar om ras och länder och högfärd, om de söndrande krafterna i världen och medvetenhet om det etiska kring vapen och krig, o-rasistisk, som en del av ett kollektiv i bön,

tillit; att Gud och Jesus gör skillnad att Herren har goda avsikter med världen och vad gäller främlingar, Gud är frid och finns för starka och svaga, enat i kärlek, till Herrens väg, att Gud är gud för både starka och svaga, att Gud inte gör skillnad på hudfärg,

förtröstan; om vägledning i arbetet med världen, på Herrens hjälp och förbarmade över de svårt utsatta, att den helige andens tid är här, att Gud hör oss och hjälper oss, Herren välsignar oss

behovet/önskan; att Gud ska tänka på oss i världen speciellt de som har det svårt, hjälpa oss i arbetet för jämlikhet, rättvisa och fred, mot fördomar och högmod, om att vi ska vara barmhärtiga med de som har det svårt, att med andens hjälp bryta söndrande nationalism, rädsla och själviskhet och om att kyrkan ska vara enig i kärlek i arbetet mot fred och rättvisa, att Gud griper in och att han förlåter och vägleder, att Gud hjälper de sjuka och sårade men också de fångslade och torterade och kommer med befrielse, önskan om glädje och välstånd, om Guds bistånd för att människorna kan skapa en fredlig värld och inte missbruka makt

Sammanställning av tolkningar, Andakter för månadens 31 dagar

självet; litenhet i skapelsen, svävar i ovisshet inför Guds tystnad, omedveten inför Guds rike på jorden, självupptagen och skyller ifrån sig, besatt som av en ond ande, utlämnad till andra krafter, är utsatt och lider och har svårt att uthärda, ser de som Jesus hjälpt, förstår inte med sin begränsade syn världen, är villigt, tvivlar, öppet för nya sidor av trons innebörd trots begränsningar i den egna tron, som smutsigt och orent trots den egna kampen, känner sig misslyckad och trött i livets mörker, oberörd av sin kunskap om Gud men längtar, tacksam till Gud som mättar och släcker törst, syndigt, resonerande kring korsets väg, ser mänsklighetens

Bilaga 2

brister mot nästan, tvivlar och tvekar, ser förgängligheten, villigt att förbättra sig, vet att sanningen och rättfärdigheten och kärleken är ouppnåeligt, är fegt och passivt, rådvill kring det jordiska och himmelska, hur vi lyssnar till Gud och läser Guds ord, har omsorg om de svaga och oansenliga, ser ansvarslösheten i att ge allt trots att man ser lidande och svält, känner sig halvhjärtad, lever i mörker och ensamhet och oro, bitter och otålig, medveten om att inte alltid göra rätt, att vara frestad, som feg och undflyende, osäker och otrygg, tvivalnde, övergiven och isolerad, kanske högmodig och motspänstig, ensamt, svårt att förstå korsfästelsen, ser Jesus so en stor förebild, uppståndelsen ofattbar som väg till livet,

tillit; Jesus Kristus är svaret på vad som är meningsfullt och är livets ljus, att Herrens rike växer bland oss, att Guds rike kommer, Herren har makt att hjälpa och förvandla, att Herren vet hur man gör det omöjliga, att Jesus kom för vår skull, att Gud kan förändra vår syn på världen, att Jesus är frälsaren, till Guds allmakt, och att han ger trygghet, till att Gud är större, att Jesus Kristus är livets bröd och vatten, att Jesus vet hur det är att vara människa och att han mötte mänskligheten med raket, att Herren kan göra klart det vi inte förstår, att Gud är omsorgsfull och evig, att genom att överlämna sig åt Gud går inget förlorat, att den som ger, är mindre självisk och älskar sin nästa får evigt liv i döden, till Herrens fullkomlighet och att han vet vart vägen bär, till att Herren är modig, att Jesus är Guds son som i sin mänsklighet var ringa, att Herren kan göra mig hel, Guds hjälp och vila, att Gud vet vägen och ljuset och inte överger, att Gud känner mig i alla brister, att Jesus har upplevt att vara människa och vet, att Herren kan förändra, att Jesus ensamhet i slutet var för att han inte själv skulle vara ensam, att Jesus i kärlek bär igenom döden, att uppståndelsen har hänt

förtröstan; att Gud ska leda genom frågorna och mörkret, på hjälpen, att Herren är frälsaren och kan bevisa sin nåd, att Jesus kan hjälpa, på Guds hjälp, på evigt liv, att Guds ord ska skapa klarhet, på Herrens omsorg inför rädslan, på att Guds ord ska förändra och komma med ljus, på det levande ordets kraft, på Herren som stillar hunger och släcker törst, på det eviga livet och att genom Jesus få ett liv rent från synd, att korsets väg kan vara min väg, på hjälp från Jesus, på hjälp från Herren, på att vi ska göra Herrens vilja, att Herren ska hjälpa, på att mörkret ska övervinnas, på tron,

behovet/önskan; om att Jesus ska dra självet in i livets mening och om att vandra i hans fotspår, att förvandlas för att vara med att bygga riket, att bli fri, om nåd och hjälp igenom det svåra, om att vara sökare som vill finna, en tvivlare som ifrågasätter det självklara men som söker

Bilaga 2

sanning i dess osannolikhet, en sanning som är en person, om hjälp att älska varandra och se sin nästa som broder och syster, om att få den helige ande, att rätt förstå och ta emot Guds heliga ord, önskan om att hjärtat ska vara den goda jorden som ger frukt till evigt liv, om hjälp att tro trots att mycket skapar tvivel, om att Herrens mysterium ska öppna sig och ta bort rädslan, om att få vara en del av tron som hjälper, om att bli en del av det levande ordet, om att lära sig ta emot livets bröd och vatten, om att Gud ska skydda och vara kvar, få skåda Gud ansikte mot ansikte, om att se sin livsuppgift i korsets symbolik, om att se världen med Guds ögon och barmhärtighet, om att genom bön få komma till Jesus, inte för egen skull men för världens, om att överlämna sig åt Gud och att Gud stillar hjärtats oro, om att trösta, förstå och älska som Jesus gjorde, om att följa i Jesu spår och att vilja strida för rättvisa, sanning och rättfärdighet genom kärlek, om frimodighet i kamp för kärlek och rättvisa, om att inse vad som är Herrens vilja, om att se vår nästa som Jesus såg de svaga och oansenliga, om att vara helhjärtad, om att det egna överlämnandet ska ge hjälp, ljus, vila, trygghet och tålmod, om att genom att koncentrera tankarna på Gud göra Guds vilja och motstå frestelser, om att inte tvivla, om hjälp att överlåta sig till Herren, om att Jesus ska tänka på honom och avhjälpa ensamheten, om att Jesus är med alla plågade och förföljda och övervinna döden, om att tro och glädjas

Sammanställning av tolkningar av Ur Bibeln

självet; är ringa, glad och tacksam, har brister men gläder sig i Herren, vet att Gud styr stegen i livet, oroligt har varit bortvänd från Gud, dolt sina synder och blivit betungad, syndig och medveten om det, väntar på Herren, bortglömt och bekymrat och ängsligt, vilse, oroligt, trött och uppgivet,

tillit; att Gud hör bön och hjälper, att Gud inte glömmet dig, till Herrens nåd och trofasthet liv, till frälsningen, tillit till att Gud hjälper i nöden, därför skall jag inte frukta, Gud är stark och stillar strider, till Herrens nåd och trofasthet, till frälsningen, att Gud är god, förlåtelse och helande, tillit till att Herren styr, till Jesu löfte om ro genom att följa honom, att han är saktmodig och ödmjuk, Gud är med dig, skyddar ger ro, vägleder och gör mig trygg, Gud är nådig och förlåter när du bekänner synderna, Guds nåd, nåden hos Jesus, Herrens godhet, Herrens dom som rättvis, att Herren inte förkastar till evig tid, till den eviga vägen, till Gud och på Jesus, att allt är fullkomligt med Gud, i evighet, till Herren som ger kraft och uthållighet, till Jesu löfte om evigt liv genom tron, att allt vi gör det gör vi för Herren, att vi hör Herren till, Jesu löfte om att med honom möta härligheten, till ett liv med Gud som övervunnit döden, att

Bilaga 2

döden skall icke vara till, all sorg och klagan skall försvinna, till Guds kärlek som är större än allt, att Jesus är vägen genom döden till evigt liv

förtröstan; förtröstan på mildhet i hans tukt, förtröstan på att omvändelse och stillhet inför Gud ger styrka, förtröstan på hans ord, förtröstan på hans nåd och frälsning, förtröstan på hans hjälp och nåd, förtröstan på att hans prövning ska vägleda, förtröstan om bönesvar,

behovet/önskan; önskan om att berätta för alla om Guds ära, önskan om att inte glömma hans godhet, önskar sjunga Herrens lov för livet, att bli vägled och undgå döden, önskan om ro i själen, önskan om att Gud kan rena hjärtat och att anden skall vara i mig, om att få glädjas över frälsningen, att Gud hör bön om hjälp i nöden, att Gud hör bön och att få sjunga om det goda han gör, att kriget tar slut och att mänskligheten icke skall lära sig strida, hjälp och att han förbarmar sig i nåd, att bli vägled på den rätta vägen

Bilaga 3

Sammanställning av tolkade texter Fältandaktsbok 1987

Sammanställning av tolkningar av hela fältandaktsboken 1987

självet; medveten om döden, tror i glädje, i nöd och fara, är syndigt, förtvivlat, törstar efter den levande Guden, är uthålligt, oroligt, medveten om förgängligheten och hjärtat är oroligt, litet, har inte haft relation till Gud, trott att Gud inte fanns, tvivlande på att kunna bli mottagen av Gud, plikttrogen,

tillit; tillit till Herrens nåd, barmhärtighet som förnyas varje morgon, i stor trofasthet, att kommande bördor inte blir för svåra, att Gud är nära och allvetande, ger trygghet, i överlämnade i Guds händer, till Gud i ovisshet, Herren ger trygghet, vila och ro, styrka och vägledning, tröst, framgång, godhet och nåd, i det eviga livet, att Gud alltid är nära och håller i hand, tillit i vägledning, till Herrens frid, nåd, önskan om förbarmande, vägledning och uppståndelse, att Gud ger liv och att tro och glädje kommer från det, tillit i att Gud vakar, att vi lever och dör för Herren, vi tillhör Herren, inte för sin egen skull, att tillhöra Gud, att frid och glädje finns bara i Gud, om vi förnimmer Herren tas glädjen inte ifrån oss, att glädjen finns i Guds nåd, att Gud är kärlek och vill gemenskap, han skapade allt och vet att vi behöver varandra, att Herrens kärlek är starkast och störst, att man får genom att ge, att man förlåts genom att förlåta, uppstår till det eviga livet genom att dö, önskan om att vara ett verktyg för Herren, för friden, till hans frälsning, hans godhet och trofasthet och rättfärdighet, att Gud är nära överallt, han ser och rör vid oss överallt, att Gud skall värna, vägleda och fylla med mening, i alla svårigheter, att Gud lever, att hans godhet och förlåtelse aldrig tar slut, att Gud inte är ångesten men finns hos dig i den, att Gud inte överger i ensamhet, mörker, modstulenheter, hos Gud finns hjälpen och ljuset, att Gud ser mig som jag är och älskar och förlåter mig trots mina brister, att Gud aldrig ger upp hoppet, att Gud alltid tar emot när jag faller, i kärlek och styrka, att Gud hjälper, att Herren tänker på oss med frid och vill ge oss framtid och hopp, att Gud är hjälparen, fadern, befriaren, stödet, att Gud inte ser på liv och död på samma sätt som vi, för Gud finns inte den gränsen, i det svåraste till att Gud är med mig, att Jesus är med till tidens slut, att Jesus är uppståndelsen och livet om man tror på honom, att Gud vet vad vi bär i våra hjärtan, att Jesus har uppstått men tvivel på hur ska jag förstå att uppståndelsen var för mig, på att det osynliga är evigt och att man ska få del i det eviga efter svårigheterna i livet på jorden, att Gud har skickat ut oss i livet, Herren har omsorg, skyddar, att Gud gav sin son för att han älskar oss, kommer ur tron på Gud och Jesus, att Jesus är vägen sanningen och livet, till hans beständighet, trygghet, och hjärtat finner ro hos Gud tillit till att Gud har omsorg om oss och att den aldrig förgås, till att mitt öde står i Guds

Bilaga 3

händer, inför fara efter att ha mött Gud, gudomligheten som tröstare och sanningens ande, närvarande som uppfyller allt och ger liv, som stark och helig och odödlig, att Maria är Jesu moder Maria

förtröstan; förtröstan på återseende, på frälsningen, på att han hjälper i svårigheter och förtvivlan, ensamheten, på att Gud är nära, att Gud ska ta emot den döde (här finns alternativet henne), om att inte känna oro, hos Gud finns det plats för alla, på Gud som kan hjälpa, på att Gud tar emot trots allt,

behovet/önskan; om förlåtelse och skydd mot synd och ondska, och att leva efter Guds vilja, om välsignelse för de behövande, de med hunger, de frusna, utstötta, sjuka fångslade, ensamma, önskan om Guds närhet i mörkret, om trygghet i vila i Guds skydd, om förbarmande, vägledning och uppståndelse, om att förstå att man lever i närvaro och stillhet, att man är till genom Gud för Gud, och till Gud, att Gud skall bevara Gud i mig och skydda mot ont, om hjälp att se Gud i nästan och om att gemenskapens glädje ska genomlysa livet, att Fadern skall vara nära de anhöriga, hjälpa och skydda, stärka banden, att vara ett verktyg för Herren, för friden, önskan om att vara bärare av kärlek, enighet, tro, sanning, hopp, glädje, ljus i kamp mot det motsatta, önskan om att trösta, förstå och älska nästan, att höra Herrens tal om frid och att inte vända åter till dårskap, om vägledning från död till liv, lögn till sanning, förtvivlan till hopp, hat till kärlek, krig till fred, fred i hjärta och universum, om att Gud, i barmhärtighet skall förlåta och rena från synd, om att Gud ska skapa ett rent hjärta och ge frimodighet, om att han söker oss, finner oss, och räddar oss ur förtvivlan och nöd, önskan om att vara kvar i hans trygghet, för Jesu skull, att Gud vill hjälpa och vara trofast, att Gud ska öppna de himmelska portarna som svar på min längtan, önskan om att slippa smärta och glädjen ska bestå, önskan om att få komma hem till Gud, om medvetande om förgängligheten, om stillhet i mötet med sorgen, om hjälp att tro uppståndelsens mysterium och att glädjas, att Gud ska vara med på livets resa, vägleda, i ljus och mörker, att vi ska nå målet trots att vi går fel, om att ge allt till Gud som han gav livet till oss, om att skaparen, sonen och anden ska välsigna, skydda och vägleda, att få kontakt med Gud som innan dödens närhet inte haft en plats i hans liv, att få komma till Gud i döden, att Gud som är alltings upphov ska ta plats i hjärtat, rena från ont och frälsa våra själar, önskan om förbarmande, erkännande och lov till den treeniga Guden i evighet,

Bilaga 4

Sammanställning av tolkade texter Fältandaktsboken 2008

Sammanställning av tolkningar av fältandaktsbokens svenska kristna del

självet; vill söka Herren, är glatt och tryggt, medveten om döden, det kollektiva självet har sorg,
tillit; att Herren är ljuset och räddningen och att han skyddar livet, till Gud som är livets källa
och ljus, till Gud som allsmäktig, till Gud som vägvisare, tillit att glädjens fullhet finns i hans
högra hand, till Gud som fridfull, barmhärtig skapare av mänskligheten och frälsaren, till att
man får genom att ge, att man förlåts genom att förlåta, uppstår till det eviga livet genom att dö,
önskan om att vara ett verktyg för Herren, för friden, att Herren kan läka och ge ro, att Herren
är med Maria, Guds moder och att Jesus är hennes livsfrukt, att Gud är beskyddaren, att Gud
vet vad som fyller våra hjärtan, att godhet och glädje hos de som gått bort kommer från Gud,
att han är själarnas herde och vårdare och det sanna livet, till nåden som Herren aldrig tröttnar
att ge, att Gud är skaparen den eviga klara solen, att Gud ger det han vill, att Jesus som är vägen,
sanningen och livet,

förtröstan; förtröstan i den sista stunden att få somna i frid, vakna i hans härlighet, förtröstan
om att Gud kan hjälpa, förtröstan på Jesu kors visar kärleken som leder från död till liv,
förtröstan på att Gud kan hjälpa, förtröstan om bönesvar, förtröstan på nåden,

behov/önskan; önskan om att få vara hos Herren, se Herrens ljuvlighet, söka svar i hans tempel,
önskan om att söka Herren, ett hjärtas önskan om att han inte döljer sig, önskan att Gud ska
hålla hjärtat öppet inför nästan, ett hjärta med mildhet och ömhet så jag kan möta sorgen och
behovet hos nästan, önskan om att älska nästan som bröder i barmhärtighet och omtänksamhet,
bevara fridens band med hjälp av anden, önskan om att vara ett verktyg för Herren, för friden,
önskan om att vara bärare av kärlek, enighet, tro, sanning, hopp, glädje, ljus i kamp mot det
motsatta, önskan om att trösta, förstå och älska nästan, önskan om besinning, vägledning till
den väg som är Herrens och önskan om vilja att vandra den, trots att den kan vara farlig, önskan
att Gud ska ge mod och förutseende att skapa en värld utan krig, hunger, frukta, utanförskap på
grund av ras, religion, önskan om att Maria, Guds moder skall be för oss syndare i livet och i
dödsstunden, önskan om hjälp för alla som arbetar för fred, om nåd för alla som lider under
fruktan, orättvisor, krig och förföljelse, att de vämlösa, fattiga och förtryckta ska få omsorg och
skydd, önskan om en iver för rätt och sanning, önskan om att hat, förakt, murar mellan
människor ska brytas ner, önskan om den heliga andens hjälp till kyrkan och kristenheten,
önskan om att återses efter jordelivet, önskan om att acceptera det man inte kan ändra på, mod
att förändra det man kan och förstå att se skillnaden, önskan att Gud ska hjälpa människor
att hjälpa drabbade och varandra med omtanke och kärlek, mod och styrka, önskan om att kärlek

Bilaga 4

och livskraft ska växa ur det svåra, önskan om kraft att ta emot livet trots oro, förtvivlan, och frågor, om kraft att uthärda, önskan om hjälp att vårda deras minne, hedra dem genom att leva i kärlek, önskan om tillit och öppenhet trots terror, önskan om att leva i kärlek och barmhärtighet trots hatet i världen och det egna livet, önskan om hjälp att leva i medkänsla för alla som drabbats av ondska och oförklarligt mörker, hjälp att leva, önskan om att vara en förmedlare av kallet och att tillsammans tjäna Fadern med de gåvor man har för att missionera, önskan att den egna skulden, tomheten och tvivlet skall lyftas bort av orden "För dig utgiven", trots att det är svårt att erkänna, önskan om att få komma till Gud med tomma händer, önskan om att Gud ska komma med den längtan, den tröst, med liv och med fröjd och ära, trots att det inte går att förstå, önskan om att tillhöra Gud, att han ska göra vad han vill, vad han än vill med mitt liv, önskan om att inte tvivla på Jesu, att inte vila i annat än önskan om att anden ska lära vad vi ska tro, göra och var vi ska vila,

För internationell och ekumenisk samverkan

A Morning Prayer¹

tillit till fadern som evig och som beskyddare, önskan om att inte synda eller utsättas för fara, vägledning till det rätta i Guds ögon

For Peace and Peace-keepers²

tillit till att Gud är allsmäktig, önskan om att Gud ska inspirera till kärlek till fred i alla människor, speciellt hos de som styr världens länder, önskan om att den heliga anden ska styrka de som arbetar för fred, önskan om nåd till de som bygger broar mellan folk

Texter för eftertanke

Om bönen³

Saken är mycket enkel... uppmaning att i enskildhet tala med Gud, att be och göra det som står klart i Nya Testamentet, att uttrycka det i handling, det är kristendom [Sören Kirkegaard]

Glöm inte bort bönen... tillit till att bönen väcker nya känslor och med dem tankar och ger nytt mod [Fjodor Dostojevskij]

¹ FAB 2008, s. 126

² FAB 2008, s. 126

³ FAB 2008, s. 127–128

Bilaga 4

I bönen... förtröstan på att bönen fyller behov hos den som är ensam, är glad, har syndat
[John Nilsson]

*Fotsteg i sanden*⁴; livet lämnar fotsteg i sanden, när man ser tillbaka och upptäcker att det bara finns ett par fotsteg är det för att Gud har burit en genom svårigheter, förtröstan på att Gud bär, även om man inte själv märker det [anonym]

Giv oss frid...⁵ önskan om att få frid med Gud, med människor med oss själva och befrias från rädsla [Dag Hammarskjöld]

Ensam med ingen utom dig...⁶ självet ängsligt, förtröstan på att Guds närhet ska ge trygghet större än en här som skyddar
[Bön tillskriven S:t Columba]

Fader, Jag överlämnar mig...⁷ tillit att Gud är Fadern, önskan om att helt ge sig åt Gud, åt Guds vilja med hängiven förtröstan [Charles de Foucauld]

När minnena jagar mig...⁸ tillit att Gud känner dig, förtröstan att Gud tar emot mig när jag söker tillflykt hos honom, i försoning [Ylva Eggehorn]

Ibland liksom hejdar sig tiden...⁹ existentiell fundering kring föränderlighet, förväntad förändring och den oväntade förändringen [Alf Henriksson]

Gud märker när stegen ...¹⁰ tillit att Gud vet när tiden är inne och tar emot oss med kärlek i frid
[anonym]

⁴ FAB 2008, s. 128

⁵ FAB 2008, s. 128

⁶ FAB 2008, s. 129

⁷ FAB 2008, s. 129

⁸ FAB 2008, s. 130

⁹ FAB 2008, s. 130

¹⁰ FAB 2008, s. 131

Bilaga 4

Förklädd Gud VII¹¹

Än vandra gudarna... Gud är inte den du föreställer dig, han kan vara vem som helst som du möter, han är förklädd [Hjalmar Gullberg]

Buddism¹²

Vajrasattvamantrat, tillit till försvararen, önskan om att den ska stå vid ens sida, vara stadig, glad, nöjd och älska en och ge alla fulländningar, rena karma, göra sinnet bättre, befria mig och ta bort det onda

Islam¹³

Trosbekännelsen; Det finns bara en Gud, Allah och Muhammed är hans profet

Öppningen; Riktas i tillit till Gud som är barmhärtig, förbarmande, världarnas Herre, domedagens Herre, endast han kan ge hjälp i tillbedjan, vägledning på den rätta vägen, den som de välsignade går, inte den väg som orsakar Guds vrede eller den väg som leder vilse [Koranen sura 1]

Enheten; Riktas i tillit till Gud som är barmhärtig, förbarmande, tillit att Gud är en, evig, fullkomlig utan behov, han föder inte barn och är själv inte född, han är inte lik någonting [Koranen sura 112]

Judendom¹⁴

Shema-bönen

Hör Israel, Herren, vår Gud, Herren är en [5 Mos. 6:4], tillit till den ende Guden

Lovat vare hans härliga rikes namn, alltid och för evigt,

Och du skall älska Herren din Gud... en bön som ger riktlinjer för hur du skall förhålla dig till Gud, att du skall föra det vidare och alltid tänka på det och ha det nära

¹¹ FAB 2008, s. 131

¹² FAB 2008, s. 132

¹³ FAB 2008, s. 133

¹⁴ FAB 2008, s. 134

Bilaga 4

Sikhism¹⁵

Först informativ text om sikhismen, troligen av redaktörerna

The Destroyer of sorrow is Your Name, Lord; the Destroyer of sorrow is Your Name
tillit till att det finns en Gud, önskan om att Gud tar bort sorg

Meditate, meditate, meditate in remembrance of Him, and find peace.

önskan om att känna Gud närvarande i hjärtat, förtröstan på en väg att finna Gud går genom meditation och hymnläsning

En Gud. Sanning är hans namn. Han är skaparen...

tillit att Gud är skaparen tillit att Gud skyddar och finns bortom fruktan, tid och rum, är upplyst och odödlig och upplevs genom guruernas nåd,

O Nanak, don't be anxious; the Lord will take care of you.

tillit att goda handlingar ger glädje, dåliga sorg, förtröstan på att i det finns ingen sorg, allt sker efter Guds order och för vårt bästa, förtröstan att om man känner Gud skyddar han oss, han har skapat oss och tar hand om oss

¹⁵ FAB 2008, s. 135-136